

Tartalom

VERS	
Karöltve jár itt...	1
MEDITÁCIÓ	
Ittész Gábor – Örömhír – nekünk	3
TANULMÁNY	
Láng Jánosné – Keresztyén hit és a természettudományok tanítása	5
Bohus Imre – A Formula Concordiae keletkezése és jelentősége	11
DOKUMENTUMOK (Ordass Lajos rehabilitációja)	
Az Ordass család keresete	19
A kerületi ügyész előterjesztése	22
Ítélet	32
ELBESZÉLÉS	
Ordass Lajos – Magánzó	35
ÉNEK	
Te vagy reményem sziklaszála	38
ÁHÍTAT	
Eszteendő fordulóján	39
TARTALMI ÖSSZESÍTÉS	40

KERESZTYÉN IGAZSÁG

Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap

Új évfolyam 28. szám – 1995 TÉL

Felelős szerkesztő és kiadó: id. KENDEH GYÖRGY (tel.: 166-2523)

A szerkesztőbizottság tagjai: DÓKA ZOLTÁN, ITTÉZ GÁBOR, ITTÉZ JÁNOS,
id. MAGASSY SÁNDOR, RÓZSE ISTVÁN

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1114 BUDAPEST, Bocskai út 10.

Egyes szám ára: 100,- Ft. Évi előfizetés: 400,- Ft. Külföldre: 10 DM
Csekkszám: ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR, BUDAPEST – OTP XI. ker. 529-8145-1

Készült a KÖNYVFÓLIA Bt. nyomdájában, Budapest
Felelős vezető: Tóth Béla

Karöltve jár itt...

(Dán egyházi ének)

Írta: Kingó Tamás (1634–1703)

Fordította: Ordass Lajos

*Karöltve jár itt az öröm s a bánat
Egymást fölvaltja a siker, kudarc.
Birokra kelnek a fény és az árnyak
Közöttük szüntelen áll a bösz harc.
Jól széttékiints,
Mert sehol sincs,
Csupán a mennyben van állandó kincs.*

*Gond lakhat az erős bátor szívében
Forgandó a szerencse kereke,
Gazdagok csillogó díszes keblében
Dülhat a küzdelem erős heve.
Sugaras nyár,
Utána kár
Béke és boldogság csak mennyben vár.*

*Gazdagság, bölcsesség, hatalom álma,
Ifjúság és virágzó egészség,
Mindegyik nagyon is büszke magára
Míg el nem jő rá a szomorú vég.
A földi jó
Mind elmúló,
Egyedül csak a menny maradandó.*

*Tövis közt nyílik a pompázó rózsza
A virág mérget rejt szép kelyhében
A vidám arc mögött talán régóta
Vérzik a seb odabent nagy mélyen.
Ma a szíve fél,
Holnap remél,
Szüntelen öröm csak a mennyben él.*

Ha a mély aggodás örömré fordul
 Szép békességre a csúnya viszály
 S reménnyel nézel föl mély nyomorodbul
 S úgy érzed magad, mint győztes király,
 Lelked nem sír,
 Mennyei hír
 Lett szíved számára gyógyító ír.

Sorsom e földön bármint is forduljon
 Csak Atyám végzése esik velem
 Vágyam beteljék, vagy mind elpusztuljon,
 Fő, hogy velem legyen hű Istenem.
 Ha jó a vég
 Nyílik az ég
 Enyém lesz a mennyben az Üdvösség.

Áldott Karácsonyt
 és boldog új évet kíván:
 Ordass Lajos,
 1962.

Karóltve jár itt...

Békességes és örvendező karácsonyi ünnepszentelés, és
 békességes új esztendő. Istenünk hűségés oltalma alatt kíván
 k. Olvasóinknak, a Baráli Kör tagjainak

az Ordass Lajos Baráli Kör Elnöksége
 és a Keresztyén Igazság szerkesztősége

Ittész Gábor

Örömhír – nekünk

„Az angyal pedig ezt mondta nekik: Ne féljetek, mert Íme, hirdetek nektek nagy örömet, amely az egész nép öröme lesz: Üdvözítő született ma nektek, az Úr Krisztus, a Dávid városában’ ...”

(Lukács 2,10–11)

Ezen a karácsonyon két képet szeretnék – legalább a leíró szó erejével – magunk elé rajzolni, hogy azok prédikáljanak nekünk. Mindkettőt Lukács evangéliumának karácsonyi története ihlette. Sőt, egész pontosan: a karácsonyi evangéliumnak ez az alapigéül választott néhány verse.

Az egyik egy fiatal művész grafikája. Angyalok helyett taláros tudósok láthatók rajta, kezükben egy atommodellel. Az ábrázolás és a felirat félreérthetlenné teszi, hogy alkotója a karácsonyi történet illusztrációjának szánta.

Mit sugall, mit hirdet ez a kép? Huszadik század, atomkor embere! Íme, ez a te megváltód, megmentőd, problémáidnak megoldója, az atom, a nukleáris energia. Nem kell félned tőle. Sőt, tőle várhatsz minden gondodban segítséget. Ez fogja fényárba borítani városaidat, ez adja majd az energiát gépeidnek, gyáraidnak, ezzel hajthatod járműveidet, ez tölti meg kamrádat élelemmel, ez ruház fel, ennek köszönheted jólétedet most és örökké.

De hirdeti és sugallja ez a kép az ember teljesítőképességének nagyságát is. Tudományának és technikájának határtalanságát. Íme, az ember, aki elhatolt a természet legmélyebb titkáiig, akinek az „oszthatatlan” már nem oszthatatlan többé. Íme, az ember, aki immár kezében tartja a természet leghatalmasabb erőit. Ez az ember hogyan lenne képes elrendezni minden dolgát, megoldani minden problémáját, és ha úgy tetszik, megváltani önmagát.

Amikor most felidézem ezt az ötvenes évek első felének optimizmusát tükröző képet, akarva-akaratlan más képek, sötét árnyak tolnak eléje. Csernobil katasztrófája, véres háborúk szörnyűségei, megváltónak hitt eszmék és emberek semmivé válása, rettegett betegségek fenyegetése, s mindezekben túl emberi életünk örök gondjai: hogy kis és nagy körben sokszor pokollá tesszük egymás életét, hogy agyonhajszoljuk magunkat és közben „elveszítjük azt, amiért élni érdemes” (Juvénalis), hogy a ránk szakadó gondok és létbizonytalanság elvesszük békeességünk utolsó morzsáit is, hogy félünk az élettől és félünk a haláltól, hogy félünk múltunk és jövőnk árnyaitól, és ezekkel a félelmeinkkel nem tudunk megbirkózni, mert nincs biztos talaj a lábunk alatt, s mert nem találjuk azt, akiben megkapaszkodhatnánk. Magunkat pedig Münchenhausenként nem tudjuk kihúzni a mocsárból. Valahonnan máshonnan kell jönnie a segítségnek. De erről már a másik kép üzenete szól.

A másik kép pedig győr-nádorvárosi templomunk egyik kincse, Borsos Miklós szobrászművész vörösréz domborítású gyönyörű faliképe, az Angyali híradás.

Felül a mennyből alászálló angyal látható, alatta pedig a tűz mellett juhaikat őrző, de a hirtelen égi jelenéstől megrettent s ámuló pásztorok. Ám ezek a pásztorok – az arcvonásuk, ruházatuk világosan mutatja – nem Palesztina mezőinek, hanem a magyar Alföldnek juhászai. Nem tévedett, nem követett el történelemhamisítást a művész, amikor így mintázta meg őket? Vagy az a művész – rajzát egy étizedekkel ezelőtt Japánból kapott karácsonyi lapon láttam –, aki a betlehemi istállóban a jászolbölcsőben fekvő Gyermeket és Máriát meg Józsefet ferde szemű, sárga bőrű japánnak rajzolta? Vagy az az ügyes kezű afrikai keresztyén, akinek aprócska, fából faragott betlehemes figuráit ajándékba kaptuk egy misszionáriustól, s aki a jászolbölcső szalmájára néger Kisdedet fektetett, és melléje fekete bőrtű Máriát, Józsefet és pásztorokat állított? Nem tévedtek vajon?

Én azt hiszem, egyikük sem tévedett. Talán tudatosan átgondolva vagy csak megsejtve a lényegét, Borsos Miklós – éppen úgy, mint a japán grafikus és a néger fafaragó – arról beszél, ugyanazt mondja, mint amit a karácsonyi evangélium hirdet: Üdvözítő, Megtartó született *nektek!* És hogy *ez minden népnek öröme* lesz. Szabad hát a világgraszoló hírt minden népnek magára érteni. Szabad hát a minden embernek szóló hírt magamra érteni. Sőt, valójában *az* a híradás úgy és csakis úgy lesz igazi örömhírré, evangéliummá a számunkra, ha egészen magunkra értjük, magunkra vonatkoztatjuk. Ha szívünk is megérti: a betlehemi jászolbölcső Gyermekeiben Isten testvérünké lett, a mindenség Ura értünk lett kicsinnyé, a távoli értünk lett közelivé, hogy Megtartónk legyen.

Ezért lehet számunkra élő valóságá a bűnbocsánat csodája akkor, amikor nem mások gonoszságától, hamisságától szenvedünk, hanem a magunk mulasztásai vagy irgalmatlansága és vétkei kezdenek el gyötörni bennünket. Ezért lehet számunkra bizonyosság Isten szeretete, akkor is, ha életünk sorsszerű fordulatai sötét felhőként takarják előlünk ennek a szeretetnek a Napját. Ezért lehet élő reménységünk, akkor is, amikor a szívünkhöz közel állók elvesztésében vagy a magunk hanyatlásának riadalmában ránk tör a halál félelme. Mert a betlehemi Gyermekek értünk vállalta az emberlét nyomorúságát, s végigjárva a földi élet útját, halála és feltámadása által teljességre vitte azt, amiért küldetett. Testvérünkéként, sorstársunkként így lett valóban az, aminek a jövételét jelző karácsonyi híradás mondta: Üdvözítőnk, Megtartónk.

József Attila Vigasz című versében keserűen panaszolja, hogy „aki sorsunktól idegen”, csak a „szívére veszi terhünk, gondunk. / Vállára venni nem bolond...” A fájdalmas tapasztalatok nyomán a végkövetkeztetés a vers utolsó sora: „ne tékozzold bizalmadat.” Karácsony evangéliuma azt jelenti: olyan Megtartónk van, aki sorsunktól nem idegen, aki terhünket és gondunkat szívére is, vállára is felvette. Mert a jászolbölcsőben fekvő Gyermekek a kereszt Krisztusa. S mert a kereszt Krisztusa élő Úr, boldog az, aki bizalmát Őbelé veti.

Láng Jánosné

Keresztyén hit és a természettudományok tanítása

„Uralkodik a te Istened” (Ézs 52,7)

Mivel Isten teremtett világában élünk, a hit és a természettudomány kérdésével a pedagógiai munka minden szintjén találkozunk, az óvodától a középiskola utolsó osztályáig.

Ehhez a kérdéshez csak nagy alázattal szabad közelíteni; hiszen Isten teremtett világát akarjuk tanítványainkkal megismertetni pedagógusi munkánkban. De előbb nekünk – pedagógusoknak – kell kérnünk Istent: „Látó szem! Ámuló tekintet! Segíts Uram, meglátni mindet...” (Túrmezei Erzsébet). Igen, hittel meglátni mindent a világban, mert „Ki kétkedőn kutatja Őt, annak választ nem ad, de a hívő előtt az Úr megfejtí önmagát”.

Ha kinyitjuk a Bibliát, számtalan helyen olvashatjuk – tanítványaink is olvassák –, hogy a világ, amelyben élünk, s amelyről tanítani szeretnénk, Isten alkotása. „Mert Ő szólt és meglett, Ő parancsolt és előállott” (Zsolt 33,9). „Imádjátok azt, aki teremtette a mennyet és a földet, a tengert és a vizek forrásait” (Jel 14,7). „Minden Ő általa lett, és nála nélkül semmi sem lett, ami lett” (Ján 1,3). Az Apostoli Hitvallásban is hitet teszünk erről: „Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében”. Tehát: „Hit által értjük meg, hogy a világ Isten beszéde által teremtett, hogy ami látható, a láthatatlanból állott elő” (Zsid 11,3).

Dr. Pröhle Károly „Az evangélium igazsága” c. könyvéből: „A hívő ember arra is törekszik, hogy minél teljesebben megismerje Isten világát. A hívő ember kedveli a tudományt... A helyes egyházi tanítás és az igazi tudomány jól megfér egymással... Értelmünkkel nem tudjuk felfogni a teremtés, a megváltás és az új élet titkait: ezeket egyedül hit által tudjuk megközelíteni, amelyet Isten lelke ébreszt bennünk”. Kérjük Isten Szent Lelkét, hogy adjon olyan hitet, amely által – mint pedagógusok és tanítványok – meg tudjuk közelíteni a teremtés és a teremtett világ titkait.

Keresztyénység és természettudomány

A keresztyénység és természettudomány találkozásának három döntő szakasza volt, illetve van.

1. Középkor: egyház a tudomány ellen. Az egyház hivatalosai hitbelileg hozzátartoztak magukat és az egyház tagjait olyan elavult tudományos rendszerekhez, mint Aristoteles fizikája, vagy Ptolemaios kozmogóniája. Ma képtelenségnek látszik olyan fizika elfogadása, amelyet elméleti okoskodások alapján állítottak össze. Ptolemaiosnak az a nézete, hogy a Nap és az egész Kozmos a központi helyzetű Föld körül kering, többé-kevésbé megfelel a bibliai világképnek, s ezért a középkori

teológia ezt a nézetet megdönthetetlennek tartotta. A lengyel Kopernikus heliocentrikus világmérete óriási zavart idézett elő. Nemcsak a róm. katolikus, hanem a protestáns teológusok is a keresztyén hit megrendüléséről féltek.

2. XIX. század: tudomány a keresztyénység ellen. Az emberi elme eljutott a klasszikus fizika magas köszirtjére és racionalista göggel nézett körül: a világ nem ismeretlen többé. A győzelem tökéletesnek látszott: az energiamegmaradás törvénye és a kauzalitás (okság) elve csodálatosan működött. Úgy gondolták, hogy az Univerzumnak a titka is meg van fejtve: az elvek és a törvények ragyogóan beváltak, segítségükkel új bolygókat, új elemeket fedeztek fel.

Az állították, hogy a világ tökéletesen determinált: mindennek van oka, s minden jelenség maga is okává válik másik új jelenségnek, s mivel a törvényt ismerjük, minden olyan egyszerű, tiszta és világos. Igen, „a tudomány győzött”, a keresztyények pedig vagy szégyelltek, vagy igazolni akarták hitüket. Virágkorát élte a hitvédelem, ebben a korban születtek meg a különböző bibliakritikák.

3. XX. század: a gondolkodás forradalma. A természettudomány és a keresztyénység viszonylatában gyökeres változást okozott a XX. század. Az emberi szellem a tudományos gondolkodás és tudományos fantázia csodálatosan magas régióiba emelkedett. Minden mozgásba jött, ami sziklaszilárdnak látszott, s korunk izzó szellemi katlanában új igazságok, új elvek, új elképzelések, új törvények születtek. Szertefoszlott az álom, hogy az emberi ész megoldotta a világ rejtélyeit.

Jött Eistein a relativitás elvével, majd jött Planck, a modern fizika atyja; mindenképpen megérdemli, hogy az egész világ tisztelettel álljon meg emléke előtt, s nem hallgathatjuk el, hogy mélyen vallásos evangélikus volt. Planck: „Az a vezérgondolat kell, hogy irányítsa a vallást és a természettudományt egyaránt, ami kezdettől fogva hangzik és hangzani is fog: közelebb az Istenhez.”

Azután jöttek a többiek, a Nobel-díjasok. Azután jött Heisenberg a bizonytalansági elméletével: a bizonytalansági relációt Helgoland lakatlan szigetén állította fel. Egyedül lévén Istenével, hívő kutató elméje eljutott annak alázatos belátásáig, hogy a természeti igazság egy bizonyos határon túl nem követhető. Pl. egy elektronnak vagy csak a helyét, vagy csak a sebességét lehet meghatározni, de a kettőt együtt semmiképpen nem. – Ettől az elmélettől a fizikusok megborzadtak, és isteni erők jelenlétét érezték meg: amennyiben az ész határain túl is van valami, és ez a valami megismerhetetlen a logikus gondolkodás útján éppúgy, mint a tapasztalat segítségével. Heisenberg egyenlete szétrobbantotta a XIX. század világmérete harmonikus mechanizmusát.

A jelenkor igazi kérdése: hogyan változtatták meg tehát a jelen század fizikusai a természettudományos gondolkodást?

1. eredmény: az emberi elme felszabadult a tudományos dogmák bilincseiből és problematikussá vált. A merev és abszolút természeti törvények helyét elfoglalja a valószínűség (pl. a molekulák ütközése véletlen folyamat).

2. eredmény: az emberi gondolkodás felszabadult a tapasztalat bilincseiből (pl. az elektron néha úgy viselkedik mint részecske, néha pedig úgy mint hullám).

3. eredmény: a mai természettudomány fogékonyá vált a szellemi valóság iránt: a mai természettudós ott áll és töpreng a mérhető és mérhetetlen dolgok határain.

Míntha a fejlődés iránya azt mutatná, hogy egy bizonyos ponton a modern természettudományoknak természetnagyarázó elvként fel kell állítania Isten létének hipotézisét.

Keken András a következőket írja a fentiekkel kapcsolatban: „Csak egy Isten van, a „homo doctus” (tudós ember) ennek az egy Istennek világában keresi a bujkáló igazságot, a „homo christianus” (keresztyén ember) ugyanezt az egy Istent Jézus Krisztusban ismeri meg, mint olyan atyát, aki nagy irgalmassággal menti meg gyermekeit a büntől, haláltól, kárhózzattól. Erre az irgalomra minden embernek szüksége van. Az irgalom Istenének ismerete viszont csodákra tárgult szemet és csodálatos lendületet adhat a természet titkainak a kutatására és tanítására.”

Istenhit és természettudomány

Az emberi lélek végső kérdéseire a természetkutatás nem tud feleletet adni, erre csak a hit válaszolhat. Mi az istenhit? Torsten svéd püspököt idézhetjük: „Az Istenben való hit személyes bizalom a létünket hordozó, láthatatlan hatalomban”. Ez a bizalom a hívő számára magában foglalja az Isten valóságára vonatkozó közvetlen bizonyosságot, amely sokkal előbb, mint amelyre a tudományos bizonyítás eljuthat.

Bármilyen nagyra becsüljük is a tudományt, szellemileg élni a tudományból nem vagyunk képesek. Mert amilyen kevésbé tudja a tudomány megvilágítani az élet rejtelmét, éppen olyan kevésbé képes a lelkiismeret sebét meggyógyítani, vagy a lelket a jószágok arra a fokára emelni, amelyen a szív meggazdagodhat, írja Torsten.

Az Istenben való hit tárgya az Örökkévaló, a Láthatatlan, az Elrejtett Isteni. Krisztus lényével való belső kapcsolat az úrvacsorában teszi számunkra hozzáférhetővé Istent, hiszen Krisztus így szól: „Aki engem lát, látja az Atyát”.

A tudomány nem zárja ki az Istenben való hitet, de viszont az Istenben való hit nem alapítható a tudományra. Ilyenképpen a tudomány és az istenhit önállóan áll egymás mellett, mint két nagyhatalom, szellemi világunkban.

A keresztyén hit számára Isten nem csupán a szívnek, a belső életnek, hanem az egész teremtettségnek az Istene. Svédország legrégebbi egyetemének, az uppsalai egyetemnek a pecsétjén három latin szó van bevésve: „Gratiae veritas naturae”, ami annyit jelent: a kegyelem igazsága ugyanaz, mint a természeté, vagyis az igazság egy és ugyanaz a hit birodalmában és a tudomány világában.

Rohrbach természettudós éles különbséget tesz a tárgyi világ és a hit világa között. Személyes vallomása: „Mint hívő ember más világképet látok magam előtt: ehhez a világképhez nem a természettudományon keresztül jutottam el, hanem az élő, személyes Istenben való hit által, aki belépett az életembe”. „A hit hallásból van, a hallás pedig Isten igéje által” (Róm 10,17). Más eszköz nincs a hit felébresztésére, egyedül csak Isten igéje. Aki ezt megtapasztalja, az tudja, hogy van egy másik valóság, azaz a látható tárgyi világ – ami szintén Isten teremtésének műve – nem a teljes egésze a körülöttünk lévő valóságnak. Van tehát egy másik valóság, amelyben Isten él. Erről a valóságról csak Isten kijelentéseiből tudunk, pl. „Isten hozzáférhetetlen világosságban lakozik” (1Tim 6,16). – Pál apostol írása szerint:

„Nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra; mert a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók” (2Kor 4,18). Ezek a szentírásbeli igék világossá teszik: a láthatókon kívül még ott vannak a láthatatlanok. A látható világ a tárgyi világ, a természettudós tárgyi birodalma; a láthatatlan világ csak a hívő ember előtt tárul fel. A láthatatlannak a létét nem bizonyíthatom, hanem csak hihetek benne. – E kettő: a látható és a láthatatlan áthatja egymást, és mi hívők mindkét birodalomban egyszerre élünk.

Az idő is az Isten teremtésének a műve, ami úgyszólván az örökkévalóságból ömlik elő, és ismét abba torkollik. Valamikor majd „...idő többé nem lesz” (Jel 10,6). Ott a láthatatlanban nincs idő: „Vagyok aki vagyok” mondja Isten önmagáról. Ő az állandó jelen. Ez vonatkozik Jézusra is: „Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok” (Ján 8,58).

Biblia és természettudomány

Nézzük meg hogyan vélekedik a Biblia és természettudomány viszonyáról egy római katolikus teológus (1), egy izraeli teológus (2) és egy evangélikus teológus (3). Figyeljük meg, hogy a teremtéstörténet szemüvegén át nézve más-más megfogalmazásban ugyan, de ugyanazt mondják mindhárman.

(1) Amikor a hit nyelvéről beszélünk, akkor ezen a Biblia nyelvezetét értjük. A tudomány nyelve elsősorban a természettudomány kifejezésformáit jelenti. A Bibliát olvasva és helyesen értelmezve, észrevesszük, hogy a bibliai szöveg egészen más kérdésekre ad választ, mint a természettudományos leírás. A Szentírás bibliai igazságokat akar számunkra közölni, és nem természettudományos megállapításokat. Például a bibliai teremtéstörténet azt akarja számunkra kifejezni, hogy Isten az abszolút Teremtője és Ura ennek a világnak, és az ember is Isten különös gondoskodása alatt áll. A bibliai teremtéstörténet hitbeli igazságtartalma: Uram mindent tőled kaptam, Te vagy az én Teremtőm és a világ Teremtője. – A teremtéstörténet tulajdonképpen nem a világról szól, hanem nekem (neked) szól: úgy kell értelmeznünk a világot és benne saját életünket, mint Isten ajándékát.

A Biblia nyelve és a természettudomány nyelve különbözik egymástól. Mind-egyik nyelvnek megvan a sajátos struktúrája. A két nyelv egymásra visszavezethetetlen, így közöttük sem konfliktus, sem harmónia nem lehet.

(2) A teremtés története a Bibliában azt kívánata hangsúlyozni, hogy Isten teremtette az anyagot a semmiből. A teremtéstörténetben a hangsúly nem a fizikai valóság ábrázolása. A cél az volt, hogy létezik egy Felsőbb Erő, amelynek se kezdete, se vége.

Miután a Biblia elültette a hit magvát az Isten létezésében és a teremtésben, megállapította az általa teremtett ember hivatását is: 1Móz 1,28-ban szól Isten az emberhez arról, hogy az ember hivatott uralkodni a természetben.

Tudományt és hitet képes összeegyeztetni Jób könyvének 28. fejezete. Az 20. versben olvassuk: „A bölcsesség honnan jő tehát, és hol van helye az értelemnek?” A válasz a 28. versben található: „Imé az Úrnak félelme: az a bölcsesség”. Tehát az igazi bölcsesség nincs az ember birtokában és nem található ezen a világon, csak hittel lehet az igazi tudást megragadni.

A természeti törvények eredete nem az emberi értelem teremtménye, hanem a természet felett áll. Az igazi bölcsesség a természeti erők megteremtése volt, de az emberi értelem csak megiméri és alkalmazza azt, ami ősidők óta létezik, létezik akkor is, ha az ember nem tud róla (pl. a radioaktivitást alig száz éve, 1896-ban fedezték fel, pedig a Föld, a benne lévő sugárzó anyagokkal együtt, kb. 6 milliárd éves).

Az emberi tudás véges, még akkor is, ha pl. a XX. század tudományos eredményei szinte hihetetlenek. A végtelen azonban nem az ember osztályrésze: ahol a tudás véget ér, ott megjelenik a hit. Higyjél, hogy tudhass, a hit a legnagyobb tudás, a hit a tudás maga.

(3) A valóság hittel való megközelítésében a hit különböző tartalmairól beszélhetünk.

Teremtéshit: a teremtéstörténetben hallatlan gyermeki egyszerűséggel mondja Isten a 6 napon át, hogy „legyen”, és a dolgok meglesznek. A modern ember nem érzi ennek a „meseszerű” elbeszélésnek hallatlanul kemény élet: az embert körülvevő világ teremtett világnak mondatik! Funkciója van és rendeltetése, hatással van az ember életére, hiszen az Úr teremtette. A valóságnak ezt a szemléletét a hit terjesztette először a világban. – A valóságnak és ezzel a természeti törvényeknek állandósága abból származik, hogy Istentől erednek. És ez a valóság az embernek van alávetve, hiszen az ember uralkodásra kap parancsot, pl. a 8. Zsoltárban: „Urrá tetted őt kezeid munkáin, mindent lábai alá vetettél” (7. vers). A valósággal való küszködés tehát az ember eredeti rendeltetéséhez tartozik.

Számadáshit: egyszer mindenkinek számot kell adnia Isten, az igaz Bíró előtt arról, hogy az Isten által teremtett valóságnak a rendelkezésünkre álló részét a felebaráttal készek voltunk-e megosztani. Tehát számot kell adni a szeretetről: azzal a földi valósággal kell majd elszámolni a Bíró előtt, amelyet Istentől kaptunk, pl. a gazdag javairól ad számot, amelyet nem osztott meg Lázárral (Lk 16,19–31).

Gondviseléshit: a hívő embert a valóság lenyűgözi, mert a valóságban nemcsak Isten bölcsességét, hanem szeretetét és gondoskodását is látja. Van Ura ennek a világnak: ebben a gondviselő uralkodásban Jézus gyógyítja a betegeket, odafordul a megvetettekhez, megbocsátja a bűnöket, s végül meghal érettünk.

Megváltáshit: a végső beteljesedés, a megváltás nem a tudomány, nem az ember, de nem is a hit műve, hanem egyedül Istené.

A hit és a valóság harmóniája: a 8. Zsoltár szerzője kifejezi, hogy a valóság minden darabja az Úrra emlékeztet. Az ember örömmel átélheti ezt az egységet, az Istenben való hit és az őt körülvevő valóságos világ egységét. Van tehát kapcsolat a hit és a természettudomány között: ahol véget ér a tudomány, kezdődik a hit. Azokra a kérdésekre, amelyekre a természettudomány nem tud választ adni, a hit adja meg a feleletet.

„A kicsinység és a nagyság csodája” (Pascal)

Pascal írja a XVII. században: „Az ember beleszédül a csodákba, mert a kicsinység csodája nem kisebb, mint a nagyság csodája. De az ember a természet legmegfoghatatlanabb csodája”.

A jelen században hatolt a tudomány mind mélyebbre a „kicsinyiség csodájába”. A betekintést az atomok világába, ill. azok belsejébe Planck kvantumelmélete segíti (1900). Planck: „Mindkettőnek, a vallásnak és természettudománynak szüksége van az Istenben való hitre. A vallás számára az Isten a gondolkodás kezdetén áll, a tudomány számára a végénél; az elsónél az alapot jelenti, a másikonál a betetőzést. – Az atomfizika századunk fizikája; a múlt század végén (1897-ben) merik először kimondani, hogy van elektron. Millikan méri meg adatait, és ő mondja: „Az első korty a tudomány kelyhéből elvlaszthatja az embert az Istentől, de a kehely alján ott váraakozik az Isten”.

S most térjünk át a „nagyság csodájára”, amit inkább látunk, amely inkább az emberiség csodálatának tárgya, amióta gondolkodunk. Túrnezei Erzsébet írja: „Ha többet nézek csillagos egedre, ha a csodálat és a csend betölt, helyére kerül szívemben a Föld. Megláttatja a csillagok világa, mi a parányi, mi a végtelen, milyen csoda, hogy Te gondolsz velem. S lelkemben félelem kel és alázat, hogyha a fényévekhez mérhetem pillanatnyi parányi életem...” A legközelebbi csillagról – amely 4,3 fényévnyre van tőlünk – 4,3 év alatt ér hozzánk a fény. Tehát feltekinve a csillagos égre, mindig a múltat látjuk, ezt tudatosítsuk tanítványainkban, ez az első döbbenet, amely ráébreszti őket az Univerzum méreteire, az isteni teremtettség eme csodájára.

De idézzünk egy másik költőt is, Tóth Árpádot: „Állok az ablak mellett éjszaka, s a mérhetetlen meszeségen át, szemembe gyűjtöm össze egy szelíd távol csillag remegő sugarát. Billió mérföldekről jött e fény, jött a jeges, fekete és kopár terek sötétjén lankadatlanul, s ki tudja, mennyi ezredéve már. Egy égi üzenet, mely végre most hozzám talált, s szememben célhoz ért.” Az „égi üzenet” az Isten végtelen nagyságát mutatja, amelyben éreznünk kell – végtelen hálával – a mi végtelen parányi voltunkat. Végtelen távolságok, végtelen idők, ...ezt véges agyunk nem tudja felfogni, ezt csak hitünkkel tudjuk megragadni.

Tanítványaink érdeklődhetnek, hogy mi volt a világ keletkezése előtt. Korunk csillagásza így válaszol: „Hogy mi volt az idő kezdete előtt, az nem tartozik a természettudományos kutatásra. A természettudományok hozzáférhető tér-idő világa ott beletorkollik egy tér-idő nélküli birodalomba, melyet az ember ésszerűen nem foghat fel, és amely az ember számára kikutathatatlan isteni titok marad”. Mít tehet a pedagógus? Mi csak hívő szívvel felsóhajunk – tanítványainkkal együtt –: „Oh, Isten gazdagságának, bölcsességének és ismeretének mélysége...” (Róm 11,33). – „Mert Ő berne teremtett minden, aani van a mennyekben és a földön, láthatók és láthatatlanok...” (Kol 1,16). Éreztessük meg gyermekeinkkel, amit Berzsenyi Dániel megsejtett: „Isten, kit a bölcs lángesze fel nem ér, csak titkon érző lelke óhajta sejt, léted világít, mint az égő Nap, de szemünk bele nem tekinthet”. Rá kell jönnünk, hogy csak Krisztuson keresztül lehet szemlélni a láthatatlant, visszfényét annak, amit emberi szemünk nem láthat.

Bohus Imre

A Formula Concordiae keletkezése és jelentősége

A Formula Concordiae evangélikus egyházunk utolsó, hatodik hitvallási irata. Címét magyarul többféleképpen írták: Egyezségi Írat, Egyezés Könyve, Egyezésalakzat (Zsilinszky Mihály). Amikor 1580 júniusára több mint nyolcezeren aláírták, egyházunk életének válságos, sokakat megpróbáló szakasza zárult le.

Íróinak szándéka a „tiszta tanítás” megfogalmazása és kifejtése volt. A „meg nem változtatott” Ágostai Hitvallás koruk hitbéli kérdéseire figyelő magyarázatának és hiteles értelmezésének szánták. Közben igen erősen figyeltek Lutherra, de nem tudtak elszakadni Melanchthontól sem. Ez teszi munkájukat kicsit kiegyenlítetlene, ellentmondásossá.

A kor elkerülhetetlen buktatói, Luther lenyűgöző egyénisége és Melanchthon békülékenységre való hajlama adja a Formula Concordiae keletkezésének hátterét. Röviden szólni kell ezekről.

I. A schmalkaldeni szövetség és háború

Az 1530-as ágostai birodalmi gyűlésen az Ágostai Hitvallás cáfolatának, a Confutatio-nak a felolvasása után V. Károly császár megfenyegette a reformáció követőit. Így azok az esztendő utolsó napján a thüringiai Schmalkaldenben védelmi szövetséget kötöttek: ha valamelyiküket támadás éri, a többiek a segítségére lesznek. A szövetségkötés hat évre szólt. A benne résztvevők erejüket megfelelő katonaság fenntartását is vállalták. A szövetség súlya akkor növekedett meg különösképpen, amikor jelentős városok (Lübeck, Bréma, Hamburg, Braunschweig és Magdeburg) csatlakoztak hozzá.

A törökök nyugati irányú terjeszkedésének veszedelme azonban megkötötte a császár kezét. Már néhány hónappal a birodalmi gyűlés után megszüntette a szövetség tagjai elleni pereket, mire az 1532-es nürnbergi békében mindkét fél békét ígért a következő birodalmi gyűlésig, vagy az esetleg összehívandó egyetemes zsinatig.

A schmalkaldeni szövetség tekintélyének növekedése ellenfeleiket is cselekvésre készítette. Ferdinánd király, a bajor hercegek és néhány főpap Nürnbergben, 1538-ban megalapították a „szent ligát”. A két, egymás elleni szervezkedés éveken keresztül létezett úgy, hogy összecsapásra nem került sor. A schmalkaldeni szövetség tűnt az erősebbnek.

A negyvenes évek közepétől azonban a császár helyzete fokozatosan javulni kezdett. A szövetség vezetői között sikerült zavart keltenie, és az erőviszonyokat a maga javára kedvezően megváltoztatnia.

A schmalkaldeni szövetség vezéralakjai János Frigyes szász választófejedelem,

Hesseni Fülöp örgróf és annak veje, Szász Móric voltak. Fülöp még felesége életében második házasságot kötött. Luther, Melanchthon és mások tudtak erről, Fülöp helyzetét és természetét ismerve lelkipásztori tanácsként ajánlották neki a „mellékházasságot”. Amikor a titokban kötött házasság ténye kitudódott, az örgrófnak – mivel egyházi és birodalmi törvények ellen vétkezett – meg kellett jelennie a császár előtt. Az rákényszerítette, hogy gyöngítse meg szövetségi kapcsolatait és néhány – főképpen anyagi természetű – kérdésben álljon melléje. Fülöp nem fordított teljesen hátat szövetségeseinek, de tekintélye alaposan megcsappant közöttük. Később V. Károly elérte azt is, hogy Szász Móric hozzá pártoljon. Ez a rendkívül tevékeny, nagyratörő fiatalember szász választófejedelem szeretett volna lenni, emiatt feszültség alakult ki közte és János Frigyes között. A császár tudott erről és megígérte neki ezt a nagyon vágyott méltóságot. Móric nem habozott színt váltani, katonáival a császári sereget erősítette.

A schmalkaldeni szövetség hadserege számban még mindig felülmúlta V. Károlyt, de az ütőképessége egyre csökkent. Jórészt zsoldosok alkották, akikkel sem János Frigyes, sem Hesseni Fülöp nem tudott bánni. Az 1546. július 20-án kimondott birodalmi átok következtében pedig alig maradt lehetőségük arra, hogy a hadsereget kezükben tartsák.

Az 1547. április 24-én vívott mühlbergi csatában megsemmisítő vereséget szenvedtek. János Frigyes még aznap, Hesseni Fülöp pedig valamivel később a császár fogságába került. János Frigyes lemondott a választófejedelemségről, azt Szász Móricra ruházta át. Úgy látszott, hogy V. Károlyt semmi sem tudja akadályozni abban, hogy a vallás és az egyház egységének ügyét kénye-kedve szerint intézze. Ekkor azonban olyan folyamat indult el, amely meghátrálásra, majd a császári trónról való lemondásra kényszerítette.

V. Károly sikerei féltékennyé tették a pápát és még folytak a harcok, amikor katonáit visszarendelte. Az 1545-ben, Tridentben megkezdett zsinat dolgában is egyre jobban szembekerültek egymással. A császár úgy döntött, hogy a vallásügyet a pápa nélkül segíti nyugvópontra. Az 1548-ban, Ágostában tartott birodalmi gyűlésen egy bizottságot alakított, amelynek az volt a feladata, hogy az egyház egységét megbontó kérdésekben megoldást ígérő javaslatokat tegyen. A javaslatokat azután törvényerőre emelték a megszorítással, hogy a rendelkezések zsinati határozatok életbelépéséig lesznek érvényesek. Ez a törvény az ún. „augsburgi interim”. Az úrvacsora két szin alatti kiszolgáltatását és a papok házasságát engedélyezte, de megkövetelte a pápa főségének elismerését, a mise megtartását, a szerzetesség és a hét szentség elfogadását.

Az interim mind a két tábor egységét megbontotta, inkább ellenzői, mint elfogadói voltak. Szász Móric úgy próbált tovább lépni, hogy Melanchthonnal elkészítette a „lipcsei”, más megjelöléssel a „kis interimet”. Ebben Melanchthon megpróbált mind a két félnek eleget tenni, ami még tovább bonyolította a helyzetet. Az evangélikus oldalon viták végtelen sora kezdődött el, ezek a viták egyre szenvedélyesebbé váltak; lelkészek százai voltak kénytelenek állásukról lemondani. Hosszú időn keresztül kísértett annak veszedelme, hogy az evangélikus egyházat belső megosztottsága fogja elpusztítani.

II. A leglényegesebb vitakérdések

A keresztyén hit és élet alapvető kérdései kerültek szóba a viták során. Nem csupán elméleti kérdések voltak ezek, valamennyi mögött az a meggyőződés ismerhető fel, hogy az igazságot az emberek üdvössége érdekében kell győzelemre segíteni.

A két irányzat követői állottak egymással szemben. Melanchthon hívei voltak a „filippisták”, kik közül többen – főképpen az úrvacsorával kapcsolatos nézetük miatt – „kryptokálvinista”-ként tartottak számon. A Luther tanításához ragaszkodókat (ez a ragaszkodás több esetben merev, szemellenzős volt), „gnesiolutheránusok”-nak nevezték.

1. Az „adiaphoron” vita.

Lényege, hogy „másodrendű”, a tiszta tanítást nem befolyásoló kérdésekben szabad-e vállalni a kompromisszumot, Melanchthon úgy vélekedett, hogy a „ceremóniák” és az egyház szervezetének kérdései közömbös dolgok a hit számára: „adiaphorák”. Észrevehető, hogy ezzel a vélekedéssel a katolikusok felé akarta nyitva tartani a meggyőzés és a békesség útját. Azt hangsúlyozta, hogy a tiszta tanítás megőrzése a fontos, és mindenben szabad engedni, ha a tan maga nem kerül veszedelembe. Mellékes dolgok miatt nem kell vállalni a szembenállást.

Először Brenz János szólalt meg. Lemondott schwäbischhalli lelkészi állásáról, hogy az interimet ne kelljen elfogadnia. Ő kemény kritikát tartalmazó kérdésekkel fordult Melanchthonhoz, akinek legkeményebb vitapartnere azonban Flacius Mátyás délszláv származású wittenbergi egyetemi tanár volt. Nyilvánosságra hozta azokat a leveleket, amelyeket Luther írt Melanchthonnak az 1530-as ágostai birodalmi gyűlés idején. Tudjuk, hogy Luther, birodalmi átoktól sújtva, azon nem vehetett részt. A közeli Kóburg várában tartózkodott, onnan figyelte az eseményeket, és hallatta tanácsoló, bíráló hangját. Flacius azt akarta kimutatni, hogy Melanchthonban az akkori „filozófia”, élenkség, gyengeség és meghátrálási szándék munkálkodik. Szemére vetette, hogy az interim kérdésében szembe került Lutherral. Hangsúlyozta, hogy a nép számára a ceremóniák nem közömbös dolgok, nem „adiaphorák”, mert éppen a hit külső dolgaiban, a ceremóniákban éli át a hit igazságait. A hitnek, amikor bizonyosságot kell tennie, semmi sem lehet közömbös. A keresztyén embernek „hitvallás és botránkozás idején” a teljes igazságot kell nyilvánvalóvá tennie. „In statu confessionis non est adiaphoron” – „A hitvallás helyzetében nincsen közömbös dolog.”

2. Vita a megigazulásról

Osiander András, Nürnberg reformátora (1522-től szolgált ott), Flacius mellett a 16. századi lutheránusság vezéregyénisége volt. Nürnberget az interim miatt el kellett hagynia. Königsbergbe ment, ahol lelkész és az egyetemen a teológia professzora lett.

Nagyon erősen kötődött Luther teológiájához, de azt nagyon egyoldalúan fejlesztette tovább. Szerinte Jézus emberré-létének az volt a célja, hogy Isten jelen lehessen

az ember életében. Ez a jelenlét akkor válik tökéletessé, ha Isten Úrrá lesz a lélek felett. Így az embert valósággal megújítja. Osiander szerint a megigazulás igazságtéves. A megigazulás tehát nem csupán Krisztus érdemének a javunkra való beszámításából áll: az teljes egyesülés Krisztussal. Aki Krisztust hit által magába fogadja, az Vele együtt Isten igazságát veszi fel és lényege szerint új emberré válik.

Ezt a vitát nagyon kiélezte egy, az interim miatt ugyancsak elüldözött lelkésznek, Mörlin Joachimnak a megszólalása. Ő is Königsbergbe került és Osianderrel együtt azzal vádolta Melanchthont, hogy döntő evangéliumi üzenet meghamisítója.

Melanchthon válaszában különbséget tett a már megdicsőült és a most még élő szentek között. Az utóbbiaknak állandóan szükségük van az isteni jelenlét által történő megerősítésre, vigasztalásra és megújításra. A tökéletes megújulás az örök élet. Földi megújulásunkban csak elkezdődik valami: a hit megragadja Isten ígéreteit és megvigasztalódik. Ebben a vigasztalásban van jelen az Isten.

3. A jó cselekedetek kérdése

Luther egy alkalommal elejtette azt a megjegyzést, hogy a jó cselekedetek akadályozzák a megigazulást. Melanchthon azt vallotta, hogy a jó cselekedetek „szükségesek”, mert Isten a törvényben megparancsolta azokat. Egyik követőjét, Major Györgyöt, az interim mellett való kiállása miatt ellenfelei erősen támadták. Ő a vita hevében egyik írásában kijelentette: „a jó cselekedetek szükségesek az üdvösséghez.” Véleményéhez Meruius Justus is csatlakozott. Természetesen nem azt állították, hogy üdvösségre a jó cselekedetek árán lehet eljutni, hogy azt a jó cselekedetekkel kell kiérdemelni. Ők az „új engedelmességre” gondolhattak, de ezt az értelmezési lehetőséget ellenfeleik figyelmen kívül hagyták.

Flacius és Amsdorf Miklós szenvedélyesen támadták Melanchthon véleményét. Elismerték, hogy a jó cselekedetek hozzátartoznak a Szentlélek által megújult ember életéhez, de tiltakoztak az ellen, hogy a jó cselekedetek az üdvösség elnyerésének a feltételei. Az üdvösséget kegyelemből kapjuk. Amsdorf a következő mondatot is kimondta: „A jó cselekedetek károsak az üdvösségre.”

4. Az úrvacsorával kapcsolatos ellentétek

Ismeretes, hogy 1540-ben Melanchthon megváltoztatta az Ágostai Hitvallás X. cikkét: Arra hivatkozott, hogy a változtatás kis mértékű és nincs következménye a cikk értelmének lényege szempontjából. Ellenfelei kezdettől fogva elutasították a változtatás jogosultságát. (Emiatt beszélünk „megváltoztatoti” és „meg nem változtatott” Ágostai Hitvallásról.)

Az interimet követő esztendőben a vita felerősödött. Több tartományban Kálvin úrvacsora-felfogása kezdett érvényesülni. Sokan megkérdőjelezték Jézus valóságos jelenlétét és a szereztetési igéket szimbolikusan értelmezték.

Először Westphal Joachim hamburgi lelkész szólalt meg. Ő a szigorú lutheri felfogást képviselte. Majd Gallus Miklós azt az egyházatyák műveiből vett, úrvacsorával kapcsolatos idézetgyűjteményt jelentette meg, melyet Luther és Melanchthon a marburgi kollokvium idején állított össze. Így akarta kimutatni, hogy Melanchthon akkor szembenállt Zwíngli és a svájciak úrvacsorafelfogásával. Gal-

lus különösen azt a nézetet támadta, hogy az úrvacsora a kiosztás eseményében szentség. Melanchthon ellenvádja úgy hangzott, hogy a vele szembenállók a „kenyérbálvány” tisztelői. Szerinte az úrvacsora által annak bizonyosságát kapjuk, hogy Krisztus testének tagjait lelki ajándékokkal erősíti. A kenyér és a bor lényege szerint nem lesz Krisztus testévé és vérévé, de a kenyérral és borral együtt Jézus testét és vérét is magunkhoz vesszük.

5. Az antinomista vita

Az alapvető kérdés az volt, hogy mi a törvény jelentősége az ember életében. Melanchthon véleménye szerint a törvény által kiváltott „conritio” (bűn miatti megkeseredés és bánat) a bocsánat és az üdvösség előfeltétele. Agricola János viszont úgy érvelt, hogy „a törvény Kr. u. I-ben megszűnt.” Csak Krisztus keresztségét kell prédikálni és a keresztről való beszéd megcselekszi, hogy hallgatói bűnbánatra és új életre jussanak.

6. A krisztológiai vita

Az egyházban ismételtelen felmerült a kérdés, hogy Jézus személyében hogyan van együtt a kétféle, isteni és emberi természet. Ez a probléma került elő újból az evangélikus egyház belső vitáiban abban a formában, hogy Krisztus isteni dicsőségében és méltóságában hogyan részesül emberi természete. Összefüggést vehetünk észre az úrvacsoráról szóló tanításnak azzal a mozzanatával, amely Jézus testének és vérének az úrvacsorában való jelenlétét hangsúlyozta.

7. A szynnergizmussal kapcsolatos viták

Ezekben a vitákban többféle szál fonódott egybe. Háttérükben az ember szabad akaratának, valamint a predestinációnak a problémája is meghúzódott. A vitát elindító kérdés úgy hangzott, hogy az ember megtérésénél van-e szerepe akaratának. Melanchthon azzal érvelt, hogy az emberi akarat bizonyos együttműködését fel kell tételezni. Az „együttműködés” kifejezés bekerült a lipcse interimbe körülbelül abban a formában, hogy Isten nem úgy bánik az emberrel, mintha tehetetlen tuskó lenne, Ő az ember akaratát is igénybe veszi. Pfefinger János lipcsei egyetemi tanár pedig – aki Melanchthon követője volt – az emberi akarat szabadságáról megfogalmazott tételeiben kijelentette, hogy az embernek a bűneset ellenére megmaradt az képessége, hogy Isten akaratát cselekedje.

Flacius és Amsdorf véleménye így hangzott: a bűnös ember teljességgel képtelen arra, hogy megtérése és üdvössége érdekében bármit tegyen. Flacius külön kiemelte, hogy az ember a megtérésben végtelenül passzív, mert az ember lényege a bűn, és az valósággal megbénítja. Ez a kijelentése az eretnecség gyanújába sodorta.

Ezek a viták a hatvanas évek végére végzetesen elfajultak. Elveszítették tárgyilagosságukat és indulatokat felkavaró személyeskedéssé torzultak. Szinte természetes következményük lett, hogy különböző, a tartományi egyházak látását kifejező „corpora doctrinae”-k keletkeztek, amelyek nyomós érveket szolgáltatnak az ellenfelek támadásaihoz. Arra hivatkoztak ugyanis, hogy az evangélikusok már

nem az Ágostai Hitvallás alapján állanak, így érvénytelenek azok a megállapodások, melyeket velük kötöttek. Fejedelmek, főurak és teológusok belátták a helyzet tarthatatlanságát és keresni kezdték a válságból kivezető utat.

III. A Formula Concordiae előmunkálatai és elfogadása

Nincsen lehetőségünk arra, hogy teljes részletességgel szóljunk a megegyezésre törekedők sokszor hiábavalónak és eredménytelennek tűnő fáradozásáról. Nagyon sok nevet, helyszínt, dokumentumot és kudarcot kellene megemlítenünk. Négy főúr neve azonban hangozzék el. Ők nemcsak teológusaikat biztatták nehéz szolgálatukban, hanem anyagi áldozatot is hoztak az egyház szakadásának megakadályozása érdekében: György braunschweig-wolfen bütteli herceg, Lajos württembergi herceg, Ágost szász választófejedelem és Lajos pfalzi választófejedelem. A teológusokról majd menet közben teszünk említést.

Az első ígéretes lépést Andreä Jakab tübingeni egyetemi tanár tette meg: 1573-ban kiadta „Hat keresztyén prédikáció...” című művét. Eredetileg a cím nagyon hosszú. Ebben a hat ígéhirdetésben Andreä mesteri módon ragadta meg a lutheri tanítás lényegét és emelte ki a viták kényes pontjait. A témákat érdemes magunk elé állítanunk: A hit által való megigazulásról. A jó cselekedetokről, az eredendő bűn körüli vitákról... és hogy az embernek lelki dolgokban van-e szabad akarata. Az egyházi szokásokról és a közömbös dolgokról. A törvény és az evangélium közötti helyes különbségtételről... és hogy a törvény mit jelentsen az újjászületettek számára (a törvény harmadik használatáról, és hogy a jó cselekedetek szükségeseke-e). Jézus személyéről, kétféle természetéről... és méltóságáról.

Ez a hat prédikáció nem lehetett tárgyalási alap, ezért Andreä átdolgozta azokat. Így jött létre a Sváb Konkordia. Az iratot szétküldték, majd több teológus és egyetemi fakultás hozzászólás után Chemnitz Márton braunschweigi szuperintendens a megjegyzéseket felhasználva a Sváb–Szász Konkordiát alkotta meg 1575-ben. A Sváb Konkordiából egy cikkelyt törölt (jó cselekedetek szükségességéről önkéntességéről), és a cikkeleket nagyjából az Ágostai Hitvallás rendje szerint állította sorba. (Eredendő bűn, Jézus személye, a hit által való igazság, törvény és evangélium, a törvény harmadik használata, úrvacsora, gondviselés, egyházi szokások, szabad akarat, egyéb csoportulások és szekták.)

1576-ban jelent meg a Maulbronni Formula, amely Andreától független irat és a lutheri tanítás vitás részleteivel foglalkozik. Felosztása: Az eredendő bűnről, Krisztus személyéről, A hit által való megigazulásról, A törvényről és evangéliumról, A jó cselekedetokről, A szent úrvacsoráról, Az egyházi szokásokról, amelyeket adiaphoráknak is neveznek, A szabad akaratról, Isten törvényének harmadik használatáról.

Amikor Andreától véleményt kértek a Sváb–Szász Konkordiáról és a Maulbronni Formuláról, ő 1576 júniusában új iratot készített, az ún. Torgaui Könyvet (Torgisches Buch). Többen megkapták és véleményt mondtak róla. A véleményeket figyelembe véve a könyvet egy teológus közösség, amelynek tagjai Andreän kívül Selnecker, Chyträns, Chemnitz és mások voltak, ismételten átdolgozta és 1577 májusára készen volt a Bergeni Könyv („Bergisches Buch”).

Úgy látszott, hogy hamarosan nyilvánosságra lehet hozni a lutheránusság tanbeli egységét dokumentáló hitvallást. Ezt az 1577. október 6-ra Magdeburgba tervezett egyetemes lutheránus zsinaton akarták megterni. Brandenburg azonban tiltakozott a zsinat ellen. Külföldön sem nézték jó szemmel az evangélikusság összefogását. Elhangzott az az érvelés, hogy a lutheránus összefogás akadályja lehet egy protestáns szövetségnek. Az elkészített szöveget is többen kifogásolták. Újabb tárgyalásokra került sor. A tárgyalások középpontjában a hitvallás-tervezet kényes pontjai állottak: a meg nem változtatott Ágostai Hitvallásra való hivatkozás, a szynnergizmussal kapcsolatos állásfoglalás, az ubiquitástan (a megdicsőült Krisztus mindenütt jelen van), és a krisztológiai terminológiák. A különböző álláspontok csak nagyon nehezen közeledtek egymáshoz. Az ellentéteket az 1579-ben elkészült Előszó kísérelte meg elsimítani. A Formula Concordiae végül 1580. június 13-án fogadták el, a többi hitvallást (Apostoli, Niceai, Athanáziusz-féle őskeresztyén hitvallások, az Ágostai Hitvallás, az Ágostai Hitvallás Védőirata, a Kis- és Nagy Káté, a Schmalkaldeni Cikkek) is tartalmazó Konkordia Könyvvel együtt. Aláírása rendkívüli módon történt, nem egyszerre, hanem az aláírókat szinte egyenként felkeresve.

IV. A Formula Concordiae rövid áttekintése

Beosztásában, amennyire lehetséges, az Ágostai Hitvallás és az Apológia rendjét követi. Rövidebb és hosszabb megfogalmazásban olvashatjuk. Rövidebb formája, az „Epitómé” három részre tagolódik cikkelyenként. Az első rész összefoglalja a témával kapcsolatos vita lényegét („status controversiae”). A második részben a tiszta tanítás kifejtésével („affirmativa”) találkozunk, míg a harmadik rész („negativa”) a téves tanítások összefoglalásával és elutasításával foglalkozik. A hosszabb forma, a „Solida declaratio” az egyes témák igen bőséges kifejtését hozza.

A cikkelyek rendje mind az Epitómében („kivonat”), mind a Solida declaratióban („igaz kijelentés”) megegyezik a következőképpen: I. Az eredendő bűnről, II. A szabad akaratról, III. A hit által való, Isten előtti igazságról, IV. A jó cselekedetekről, V. A törvényről és evangéliumról, VI. A törvény harmadik használatáról, VII. Krisztus szent vacsorájáról, VIII. Krisztus személyéről, IX. Krisztus pokolraszállásáról, X. Az egyházi szokásokról, XI. Isten örök gondviseléséről és választásáról, XII. Egyéb csoportokról és szektákról.

Az irat tárgyalási módjára jellemző, hogy csak az evangélikus egyházon belüli helyzetre figyel. Külső tanításokról csak akkor szól, ha azok egyházunkban is hatottak. Szerzői attól is tartózkodtak, hogy neveket említsenek.

V. A Formula Concordiae mai jelentősége

Ez a hitvallási iratunk a reformáció második nemzedékének a munkája, amelynek élete az 1555-ös augsburgi vallásbéke utáni időre esett. Létében nem volt annyira veszélyeztetett, mint a harmincas, negyvenes évek embere. Az Isten iránti bizalom megtartó erejét már nem élte át olyan mélyen, mint a korábbiak.

Egy dolog azonban erősen foglalkoztatta: a tiszta tanítás. Abban látta azt az erőt, mely az egyház megmaradásának és jövőjének garantálója volt.

A Formula Concordiae azt a meggyőződést erősítheti bennünk, hogy nem mindig: hogyan értjük az igét. Nem közömbös, hogy a megértett ige milyen keresztyén magatartásra készítet.

Bárcsak elfogadnánk eszméltető szolgálatát!

Corrigenda

Sajnálatos félreértés során a szedéskor hiba csúszott a jegyzetek sorszámozásába Terray László cikkének jegyzeteiben, múlt számunk (1995. ősz) 30–47. oldalain („Ordass Lajos és Eivind Berggrav”). Hogy a jegyzetek összefüggése érthető legyen, a következő helyesbítéseket szükséges eszközölni:

36. o. 2.: 12. sz.	jegyzete javítandó	31. o. 6. sz. jegyzetre
38. o. 4.: 13. sz.	jegyzete javítandó	32. o. 1. sz. jegyzetre
39. o. 2.: 14. sz.	jegyzete javítandó	32. o. 2. sz. jegyzetre
5.: 31. sz.	jegyzete javítandó	38. o. 5. sz. jegyzetre
40. o. 3.: 14. sz.	jegyzete javítandó	32. o. 2. sz. jegyzetre
43. o. 4.: 1. sz.	jegyzete javítandó	30. o. 1. sz. jegyzetre
45. o. 6.: 33. sz.	jegyzete javítandó	40. o. 1. sz. jegyzetre
46. o. 3.: 7. sz.	jegyzete javítandó	31. o. 1. sz., jegyzetre és
46. o. 5.: 5. sz.	jegyzete javítandó	30. o. 5. sz. jegyzetre.

Ezenkívül javítandó egy elírás: a 47. oldal legfelső sorában 1963–70 javítandó 1957–63-ra, hasonlóképpen egy sajtóhiba a 31. oldal 3. jegyzetében: 1944 javítandó 1994-re.

FIGYELEM!

Az OTP-től kapott tájékoztatás szerint a jelen számhoz csatolt csekklap csak ez év december 31-ig használható!

Dokumentumok

Ordass Lajos rehabilitációja

Déli Evangélikus Egyházkerületi Bíróságnak

Budapest
Puskin u. 12.
1447 Pf. 500

Tisztelt Egyházkerületi Bíróság!

Alulírott D. Ordass Lajos evangélikus püspök özvegye és egyben jogutódja „Az 1938 és 1990 között törvénytörően alkalmazott joghátrányok semmissé nyilvánításáról” szóló törvény alapján a törvényes határidőn belül

kereset e t

terjesztek elő a *Déli Evangélikus Egyházkerület Presbitériuma ellen*, melyben annak az 1958 júniusában hozott egyházkormányzati döntésnek ítélettel történő semmissé nyilvánítását kérem, melynek alapján férjemet másodízben is püspöki tisztségéből törvénytelenül eltávolították.

I n d o k a i m :

Bár megítélésem szerint nem nekem kellene semmisség iránt keresetet előterjesztenem, hanem etikailag hivatalból kellett volna a törvénytörő intézkedést hatálytalanítani, mivel – előttem érthetetlen okból – a fenti törvény erre nem nyújt lehetőséget, így én kényszerülök a kereset előterjesztésére.

Ismeretes, hogy Kulcsár Kálmán igazságügyminiszter 1990. április 23-án hozzám és az egyház vezetőségéhez intézett levelében hivatalosan megkövetett bennünket, „mert a rendelkezésre álló iratok és adatok alapján arra a következtetésre jutott, hogy az Evangélikus Egyház illetékes testületének 1958-ban tett intézkedései, amelyek végső soron D. Ordass Lajosnak a püspöki székéből történt elmozdítását eredményezték, az akkori kormányzati szervek politikai megfontolásokon alapuló nyomására születtek, amelyhez felhasználták a hatályos jogszabályokat is.”

A miniszteri határozat indokolásában nyilvánvalóan az *1957. évi 22 tvr.*-re utal, melynek értelmében a forradalom után a magasabb egyházi tisztségeknél bekövetkezett személyi változásokhoz utólag az állami szervek jóváhagyását kell kikérni. Ez a jogszabály azonban nyilvánvalóan nem vonatkozott férjemre, nemcsak azért, mert erről őt Miklós Imre értesítette, hanem azért, mert az 1956. évi októberi állami és az október 8-i egyházi rehabilitációról szóló ítéletek megállapították, hogy püspöki tisztségének a betöltését folyamatosnak kell tekinteni, tehát nem a forradalomtól újra kezdődőnek s így tehát állami hozzájárulásra nincs szükség. A tvr. alkalmazása legfeljebb Dezséry lemondásának tekintetében volt csak alkalmazható, de ez nem okozhatta automatikusan férjem részéről a püspöki hivatal elvesztését.

Az állami szervezetek férjem politikai lehetetlenné tételére vonatkozó lépései – köztük miniszteri biztos kinevezése az egyházkerület élére – az egyházi szervezet előtt is ismeretes volt, mégis tiltakozás nem hangzott el az állami beavatkozás ellen, sőt együttműködés alakult ki az Állami Egyházügyi Hivatallal, melynek jelenként megürültnek jelentették ki a déli kerületi püspöki tisztséget és új választásokat írtak ki.

Végül azzal a kérdéssel szeretnék foglalkozni, hogy megtörtént-e férjem teljes értékű rehabilitációja? Kétségtelen, hogy történtek ebbe az irányba mutató lépések, de olyan egyházi határozat nincs a birtokomban, amelyet rehabilitációként lehetne értékelni.

1991. december 20-án felkeresett az egyház elnöksége és a 185/1991. É. számú iratot adta át, amelyben arról értesített, hogy a mellékelt csatolt 1990. május 17-i déli kerületi és az ezt követő 1990. június 12-i országos presbiteri határozat szerint megtörtént férjem rehabilitációja és egyidejűleg anyagi jóvátételt is felajánlanak, ami meg is történt.

A hivatkozott két melléklet átadására valójában nem került sor.

De ha sor került vona erre, csak az tűnt volna ki a déli kerületi presbiteri határozatból, hogy férjem 1978. augusztus 14-én bekövetkezett haláláig a egyházkerület törvényes püspöke volt, ezen túl azonban nem terjeszkedett a határozat, hanem csak arról intézkedett, hogy tovább kell terjeszteni az országos presbitériumhoz ezt a döntést, amely azt tudomásul vette.

Ezt a határozatot lényegében csak munkajogi állásfoglalásként lehet értékelni, amely folyamatos munkaviszonyra utal. Arról egyáltalán nincsen szó, hogy férjem püspöki tisztsége milyen jogcímen szűnt meg, hisz sem fegyelmi eljárás, sem nyugdíjazási eljárás nem volt folyamatban, így jogcím nélkül, az egyházi törvények felrúgásával, durva állami beavatkozás eredményeképpen, egyházi közreműködéssel került ki hivatalából.

Úgy gondolom, a semmisséget megállapító ítéletben mindenképpen tényként kell megállapítani azt, hogy a Déli Egyházkerület, amikor elmulasztotta a törvénytelen állami beavatkozás elleni tiltakozást és megállapította a déli kerületi püspöki tisztt megürülését és új választást írt ki, törvénytelenül járt el és ettől az eljárástól az egyháznak el kell magát határolnia.

Befejezésül megjegyzem, hogy 1994 tavaszán levelet írtam a két püspöknek kérve a rehabilitáció mielőbbi lebonyolítását, mivel az eddigieket nem tekintem teljes értékű rehabilitációnak – választ azonban nem kaptam. Egyébként az Oslói Ordass Alapítvány és az Ordass Lajos Baráti Kör is több ízben szót emelt a teljes értékű rehabilitáció érdekében, melynek mielőbbi lezárása az egyháznak is érdeke.

Budapest, 1995. január 25.

Tisztelettel:

D. Ordass Lajosné

1126 Bpest, Márvány u. 23.

Tisztelt Egyházkerületi Bíróság!

Édesanyámnak: D. Ordass Lajosnénak a Déli Evangélikus Egyházkerület Presbitériuma alperes ellen „Az 1938 és 1990 között törvénysértően alkalmazott joghatárányok semmissé nyilvánításáról” szóló törvény alapján 1995. január 25-én benyújtott keresetének

p o n t o s í t á s á t

jogi képviselőm útján az alábbiakban terjesztem elő és ennek alapján kérem megállapítani az eljárt egyházi szervek határozatainak és eljárásának törvénytelen voltát és ezeket semmisnek kimondani.

I. Jogszabályt sértett a Déli Egyházkerület *presbitériumának 1958. május 27-re Darvas József részéről történt összehívása* –, aki egyébként felügyelői tisztét a forradalom kitörése óta nem gyakorolta és így hallgatólagosan arról lemondottnak volt tekintendő –, de azért is, mert Ordass Lajos édesapám püspöki tisztét ellátta és az időpontot nem találta megfelelőnek. Így jogszabállyal ellenkezett Koren Emilnek az egyházi elnöki tiszt ellátására való felkérése és annak ellátása is.

De ugyancsak törvénysértőnek tekinthető, hogy ennek a presbiteri gyűlésnek a határozata alapján az Elnöki Tanácsot felkérték, hogy személyi ügyekben foglaljon állást, holott édesapámra nem vonatkozott az 1957. évi 22 tvr., nemcsak azért, mert ezt Miklós Imre közölte vele, hanem azért is, mert a kettős rehabilitáció értelmében püspöki szolgálata 1945 óta folyamatosnak volt tekinthető, s újabb állami hozzájárulásra nem volt szükség.

II. Mihályfi Ernő „egyetemes felügyelő” –, aki egyébként 1956 októberében szóbeli üzenet formájában egyetemes felügyelői tisztéről lemondott és azt 1958 nyarán állami intézkedés alapján vette át –, 1958. június 19-én kelt (451-4/1958 sz.) *levelében* arról értesítette édesapámat, hogy az Elnöki Tanács nem járult hozzá Dezséry László lemondásához, mert az állítólag kényszer hatása alatt történt, amit egyébként az is cáfol, hogy kényszer fennforgása esetén nem szokás hosszú, mea culpa levelet írni, – és ennek folyamányaként a szükséges intézkedések megtételére kényszerül.

Így nyilvánvaló, hogy az Elnöki Tanács törvénytelen határozatát Mihályfi Ernő és Darvas József hajtotta végre.

III. A Déli Egyházkerület *Presbitériumának 1958. június 24-én* tartott ülésén Darvas József bejelentette, hogy az Elnöki Tanács nem járult hozzá Dezséry lemondásához (436/1958 sz. határozat) és ennek alapján állapította meg, hogy a Déli Evangélikus Egyházkerület tanácsának 1956. december 12-én hozott határozata hatálytalan és az egyházkerület tényleges püspöke Dezséry László. Ezért a kerületi elnökség felkéri édesapámat a püspöki hivatal átadására. Közismert, hogy Dezséry néhány órára átvette a püspöki tisztséget, minősíthetetlen hangú beszédet tartott, majd bejelentette végleges lemondását, amit a presbitérium elfogadott.

IV. A Déli Egyházkerület tanácsának 1958. szeptember 1-jén tartott ülésének az a határozata, mellyel megállapította a Déli Egyházkerület püspöki tisztének a megürülését a fentiek szerint szintén jogszabályba ütköző volt és az is, mellyel új

választást rendelt el, mert jogszerint továbbra is édesapám volt az egyházkerület törvényes püspöke. Ezt az a tény is igazolja, hogy püspöki tisztéről sohasem mondott le, fegyelmi eljárást sem indítottak ellene, nyugdíjazási határozat sem született ellene.

Kérem az I-IV. alattiaknak az indokolásban való részletezését.

Tisztelettel:
Czellesz Zoltánné
Ordass Sára

Magyarországi Evangélikus Egyház
Déli Egyházkerület
Ügyésze

1/1995. Üsz.

Összefoglaló indítvány

néhai D. Ordass Lajos püspök rehabilitációjának ügyében

Tartalom:

- I. A jelen eljárásról
Az ügy előzményeiről
- II. A történeti tényállás
- III. A jogi minősítés
- IV. A következtetések
Az indítvány

I.

I. 1. A jelen eljárásról

D. Ordass Lajosné, mint néhai D. Ordass Lajos püspök özvegye és jogutódja keresetet terjesztett elő a Déli Egyházkerület Bíróságánál a Zsinat által 1994. június 25-én hozott „Az 1938. és 1990. között törvénytelenül alkalmazott joghátrányok semmissé nyilvánításáról” szülő törvény (a továbbiakban: Snyt.) alapján. Keresetében kérte a néhai D. Ordass Lajos püspök ellen 1958. júniusában a Déli Egyházkerület Tanácsa (Presbitériuma) által hozott egyházkormányzati döntésnek semmissé nyilvánítását.

Keresetében a felperes kifejtette, hogy az állami szervek politikai nyomása, Ordass püspök lehetetlenné tételére irányuló lépései ellen a korabeli egyházi szervek nem tiltakoztak, sőt az egyház tisztségviselői együttműködtek az

államot képviselő ÁEH-val. Ennek jegyében jelentették ki egyházi részről „megüritülnek” a déli püspöki tisztséget és rendeltek el új választásokat.

A felperes a továbbiakban kifejezésre juttatja, hogy a rendszerváltás óta eltelt öt év alatt nem történt meg Ordass püspök rehabilitációja.

*

A Bíróság felhívására az alperes Déli Egyházkerületi Presbitérium, mint a sérelmet okozó egykori egyházkormányzati szerv jogutódja – a képviseletében eljáró kerületi elnökség útján – a keresetlevélre nyilatkozatot tett. Az alperes – nyilatkozata szerint – maga is kéri a kereset teljesítését.

*

Alulírott egyházkerületi ügyész – az Egyházi bíraskodásról szóló törvény 26. § szerinti – előkészítő eljárás keretében iratok beszerzése iránt intézkedtem. Megkerestem az egyházkerület felügyelőjét, majd püspökét, hogy a felperes keresetében említett iratokat küldje meg. Ez hosszabb idő után is csak részben teljesült. Megkerestem továbbá az Országos Egyházi Levéltár vezetőjét, hogy a sérelmezett 1958. júniusi presbitériumi jegyzőkönyv kivonatát, illetőleg az 1956-os világi, majd egyházi rehabilitációt kimondó ítéleteket küldje meg hiteles formában. A Levéltár vezetője a megkeresésnek azonnal eleget tett.

További iratok beszerzése céljából alulírott ügyész személyesen eljártam az Országos Levéltárban és ott a néhai D. Ordass Lajos püspökre vonatkozó teljes 1950-es, 1956-os és 1958-as iratanyagot átanulmányoztam, és abból részben jegyzeteket, részben másolatokat készítettem. Ennek eredményeképpen az alábbi tényállást, illetőleg jogi minősítést adom.

I. 2. Az ügy előzményeiről

Az alperes nyilatkozatában külön kérte, hogy a Bíróság az ítélete indokolásában említse meg az 1990. május 17-i egyházkerületi presbitériumi határozatot, továbbá a Egyházkerületi Presbitérium határozatának megerősítését kimondó 1990. június 12-i országos presbitériumi határozatot, „...melyekkel a Déli Egyházkerület, bár nem törvényileg, de elhatárolta magát az 1958. évi intézkedésektől és bünbánatot tartott.”

Az utóbbi határozat szerint „Az Országos Presbitérium Isten iránti hálával és örömmel állapítja meg, hogy D. Ordass Lajos rehabilitása ezennel lezárult.”

A rehabilitáció kérdésében az egyházvezetés ambivalens álláspontja –, hogy ti. egyáltalán szükséges-e az egyháznak rehabilitálnia O. L-t, vagy ezt az államtól kell várni, és ha szükséges ezt megtenni, akkor ez már meg is történt, vagy még nem – az elmúlt hét év alatt többször változott:

- az 1990-es presbitériumi határozatok önmagukat „rehabilitációnak” aposztrofálják (ld. Ú/9. és Ú/11.)
- „...rehabilitálása ezennel lezárult”
- az egyetemes felügyelő 1991-es nyilatkozata két, egymással összeegyeztethetetlen állítást tartalmaz:

A rehabilitáció „már 1988 augusztusában, a Deák téri templomban megtörtént”, másrészt viszont nincs is miért rehabilitálni Ordass 1958-cal kapcsolatban, mivel „...1958-ban az állam akadályozta meg a püspököt szolgálata teljesítésében”, így „nem volt megváltoztatandó döntés. ...A rehabilitáció azért összpontosult az állami oldalán, mert bár az egyház az 1958-ban... cserbenhagyta püspökét, de nem foglalt állást az ügyben”. (ld. Ü/14.)

– a már ismertetett alperesi nyilatkozat viszont maga is szükségesnek mondja az 1958-as egyházi intézkedések megsemmisítését.

Álláspontom szerint e tekintetben a felperesnek van igaza: az 1990-es kerületi, illetőleg országos presbitériumi határozat semmi képpen sem tekinthető rehabilitálásnak, mivel

1. azért nem, mert sajnos a felelősség kérdését megkerüli és ismét csak az állam, a világi politika mögé bújik, amikor is a határozatot a Köztársaság Igazságügyminiszterének, dr. Kulcsár Kálmánnak 1990. április 23-i leveléből vezeti le. („...a presbitérium... a levél alapján... megállapítja...; a Kormány illetékes minisztere nyilatkozatának birtokában a presbitérium megállapítja a fentieket...”) (Ü/9. és Ü/11.)

A presbitérium ismét úgy járt el, mint az 1950-es állami elítéléskor, mint az 1956-os rehabilitáció és az 1958-as ismételt elmozdítás kapcsán: közvetlenül az állami politika döntését követte. Az Egyház vezetői – még 1990-ben is! – úgy tüntették fel, mintha csak az állam nyilatkozatának függvényében hozhatnának határozatot a rehabilitáció kérdésében!

2. azért nem, mert nem mondják ki a „határozatok” egyértelműen, hogy egy bizonyos, konkrétan megnevezett egyházkormányzati döntés törvénytört és semmis.

3. nem szerepel sehol a „rehabilitáció” kifejezés.

4. tényállításként szerepel ugyan, hogy mindvégig „egyházunk törvényes püspöke volt”, ám ennek konzekvenciáit nem bontja ki a szöveg, így kérdéses, hogy

5. Ordass és Dezséry, illetőleg Ordass és Káldy püspök egyidejűleg fennálló tisztsége közül melyikük püspöki tisztségét kell egyházjogilag érvényesnek tekinteni. (A püspöki tisztelet egyidejűleg érvényesen nem tölthetik be többen is!)

6. nem nevezik meg a sérelem okozóit, az azért felelős egyházi személyeket, Árulkodónak érzem a „megakadályozták” szó eufemizmusát! E kifejezés használata lehetővé teszi, hogy az ige alanyai, az elkövetők megnevezetlenek maradjanak!

*

A rehabilitáció problémáját e presbitériumi jegyzőkönyvek inkább csak felvetették, de nem oldották meg.

Szembeötlő a különbség az egyház 1956. októberi eljárása és az 1988–94. közti kötélhúzás között: nem lehet megérteni, hogy ha a hivatalos egyház akarta ezt a rehabilitációt, akkor miért nem kezdeményezett – mint 1956-ban – bírói eljárást,

hogy az Országos Egyházi Bíróság ítélete mondja ki semmisnek a jogsértő intézkedéseket!

Annál kevésbé lehet ezt megérteni, hogy ugyanekkor – 1988-ban, ill. 1992-ben – folytak bírósági eljárások ilyen ügyekben, pl. a dr. Schulek Tibor lelkész ellen, 1962–63-as jogsértő ítéleteket az Országos Bíróság megsemmisítette (ld. Ü/15.)

1992 májusában – két évvel a Zsinat által alkotott Snyt. előtt! – Ismét folytak a Bíróság előtt semmisségi eljárások, Ordass ügyével azonban ekkor sem foglalkoznak! (ld. Ü/16.)

Dr. Nagy Gyula püspök 1989. december 6-án az Országos Közgyűlésen azt mondta, hogy

„A Déli Egyházkerület végzi a vizsgálatot az eltávolítás egyházi kísérőkörülményeinek (sic!) megállapítására. A közeljövő fontos feladata – az Országos Egyházi Bíróságon keresztül – más volt püspökeink..., lelkészeink félreállításának megvizsgálása”.

E vizsgálatról, ill. annak eredményéről az egyházi közvélemény nem értesült. Úgy tűnik, nem is folyt ilyen eljárás! [Az idézet jól tükrözi az egyház felelősségének tagadását (kísérőkörülmények)].

Jól illusztrálja, az Ordass-probléma ambivalens kezelését az, hogy az 1990 tavaszán, illetve nyarán meghozott presbitériumi határozatot a néhai püspök özvegyének, a felperesnek másfél évvel később, 1991. december 20-án kísérlék meg kézbesíteni az egyház vezetői, de ez – a felperes keresetlevele szerint – ekkor sem, és azóta sem történt meg! (ld. Ü/12.)

Az igazsághoz tartozik, hogy a szintén 1990. május 17-én meghozott egyházkerületi presbitériumi bűnbánó nyilatkozat viszont tartalmazza azokat a kitételeket, melyeket a felperes joggal hiányol az ún. rehabilitációt célzó határozatból:

„...bűnbánó szívvel tekint vissza... egyházunk mulasztásai, bűnei teherterhel rajtunk... a rendszer kiszolgálója lett... mintha minden rendben lenne, sőt teológiailag is igazolta... a magasztalás hangján szóltunk a rendszer mellett... a félelem légköre... egyesek a hatalom kiszolgálói voltak, mások áldozatai... e testületek nevében számtalan igazságtalan döntés született... sok méltánytalanságot követtek el, s hoztak szégyent egyházunkra... kérjük Isten irtalmát...” (ld. Ü/10.)

Megállapítható tehát, hogy a jelen eljárást megelőzően D. Ordass Lajos püspök rehabilitációja nem történt meg, így az jelen eljárásra vár.

II.

A történeti tényállás

Néhai D. Ordass Lajost a Bányakerület gyűlekezetei 1945-ben törvényes eljárásban püspökké választották, így 1945. szeptember 27-i beiktatásától ő volt a Bányakerület (a későbbiekben a Déli Egyházkerület) törvényes püspöke egészen haláláig, 1978. augusztus 14-ig.

A néhai püspököt az állami önkény 1948. szeptember 8-án letartóztatta és október

1-jén a Budapesti Uzsorabíróság Külön Tanácsa 15 495/1948/5. sz. ítéletével devizabűntett miatt 2 évi fegyházra, 5 évi hivatalvesztésre és mellékbüntetésekre ítélte.

Büntetéséből 1950. május 30-án szabadult.

1950. április 1-jén az Egyházegyetem Külön Fegyelmi Bírósága 452/1950. sz. ítéletével püspöki hivatalától elmozdításra ítélte. (ld. Ü/1.)

Az így „megüresedett”-nek nyilvánított püspöki tisztségbe 1950 júniusában D. Dezséry Lászlót választották meg.

A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága 1956. október 5-én B. törv. I. 1584/1956/2. sz. határozatával a Budapesti Uzsorabíróság fent említett, 1948-as ítéletét törvénysértőnek mondta ki, az ítéletet hatályon kívül helyezte, és D. Ordass Lajost bűncselekmény hiányában felmentette. (ld. Ü/2.)

Az államhatalom intézkedése után kullogva az Egyetemes Egyház Törvényszéke 798/1956. szám alatt hozott ítéletével 1956. október 8-án az 1950. április 1-jei egyházi fegyelmi ítéletet jogszabálysértések miatt törvénysértőnek nyilvánította és hatályon kívül helyezte. Nevezettet minden joghátrány alól mentesítette, kimondta teljes rehabilitációját és azt, hogy egyházi jogi szempontból úgy kell tekinteni, mint aki ellen nem volt folyamatban egyházi fegyelmi eljárás. (ld. Ü/3.)

1956. október 30-án D. Dezséry László lemondott törvénytelen püspöki tiszteről. (ld. Ü/4.)

Levelében többek között az alábbiakat írja:

„A magyar ifjúság véres, gyönyörű küzdelmének... fénye ragyog be most mindent... hozzá akarok járulni a szabadsághoz azzal, ami tőlem telik. ...nehéz és rossz esztendőkből voltam az egyház egyik felelős vezetője... amelyben az államnak... az egyházi életet korlátozó intézkedéseit sokszor tudomásul kellett venni... az igazi szocializmus oldalán állottam, ott állok most is... vétkeimet és tévedéseimet bocsássa meg Isten... 1950. június 27-én szenteltek püspökké, miután az egyházkerület gyűlékezetei megválasztották az igazságtalanul elfélt D. Ordass Lajos püspök akkor üresnek tudott helyére. (Őt) rehabilitálták... Most semmi sem tartja vissza többé egyházunkat... hogy neki az utat magunk között megnyissuk a tényleges püspökséghez. A mai napon átadom tehát neki a... püspöki széket.”

É lemondás nyomán D. Ordass Lajos 1956. október 31-én visszatért püspöki székébe.

1958. június 19-én Mihályfi Ernő egyetemes felügyelő arról értesítette őt, hogy a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 43/1958. sz. határozatával D. Dezséry Lászlónak a püspöki állásáról való lemondásához – „mivel az az ellenforradalmi események kényszere alatt történt” – nem járul hozzá. (ld. Ü/5.)

Ezen állami-politikai döntésnek a hatására ült össze 1958. június 24-én a Déli Egyházkerület Tanácsa (Presbitériuma) és ott a hiteles másolatban mellékelt határozatot hozta. (ld. Ü/6.)

Megállapította, „hogy D. Dezséry László püspöknek püspöki tiszteréről történt lemondása érvénytelen”, továbbá, hogy saját 1956. december 12-i határozatuk „hatálytalan”, továbbá megállapította, „hogy az egyházkerület tényleges püspöke az 1956. október 1-jei állapotoknak megfelelően D. Dezséry László”. A Presbitérium

„felkérte nevezettet a püspöki hivatal átvételére, D. Ordass Lajos püspököt pedig a hivatal átadására.”

Ezen intézkedésével az egyházi hatóság véglegesen megakadályozta néhai D. Ordass Lajos püspököt tisztének ellátásában, mely önkényes, jogtalan állapot a néhai püspök haláláig, 1978-ig folyamatosan fennállott!

D. Dezséry László „püspök” teljes két óra hosszára visszaült a déli püspöki székbe, majd még ugyanezen a június 24-i presbitériumi ülésen ismételten – most már állítólag önszántából, nem kényszer hatására – lemondott állásáról. Ezt a lemondást az Elnöki Tanács elfogadta!! (ld. Ú/7.)

Ezt követően az Egyházkerületi Presbitérium szeptember 1-jén ülést tartott, amelyen ismertették az Elnöki Tanács 62/1958. sz. határozatát, amellyel a NET hozzájárult D. Dezséry „püspök” második, június 24-én kelt lemondásához. (ld. Ú/8.)

A tanácsülés megállapította a Déli Egyházkerület püspöki tisztségének megüresedését és elrendelte a püspökválasztást.

1958 szeptemberében a Déli Egyházkerület „püspökévé” – a NET előzetes hozzájárulásával – Káldy Zoltán pécsi esperest választották meg, aki D. Ordass Lajos 1978-as haláláig, illetőleg azt követően is, mint a Déli Kerület „püspöke” működött.

III.

A keresettel támadott egyházkormányzati döntés jogi minősítése

A kereset által sérelmezett 1958. június 24-i egyházkerületi presbitériumi határozat – valamint a keresetben nem említett 1958. szeptember 1-jei határozat – súlyosan törvénysértő:

A) Az állam szempontjából,
az állami jogszabályok tükrében:

1. D. Dezséry László 1956. október 30-i lemondása önnagában véve – tehát az alábbi érvelést most nem tekintve – sem a világi jog, sem az egyházjog megítélése szerint nem tekinthető érvénytelennek.

A lemondó levélből a fentiekben részleteket idéztünk, melyekből egyértelműen megállapítható, hogy szó sem volt semmilyen „ellenforradalmi” kényszerről! A szövegezés arra utal, hogy D. Dezséry Lászlót a forradalom tisztasága, a rá is átragadt lelkesedés lelkiismeretvizsgálatra készítette és kényszer nélkül jutott arra a végkövetkeztetésre, hogy az addig uralkodott önkénybuckásával is utat enged az igazságnak és az általa bitorolt püspöki széket átadja annak, akit az joggal megillet.

D. Dezséry László 1958. június 24-én az Egyházkerületi Presbitérium előtt hosszú beszédet mondott. Ebben nem tért ki arra, miben állt volna az október 30-i lemondásához vezető ellenforradalmi kényszer.

Sőt. Az „én is meginogtam” kitétel épp az ellenkezőjére utal, ti., hogy időlegesen ő is azonosult a forradalommal. (Ugyanerre utal Darvas József ezt követő kommentárja: Dezséry „megbotlott, s tévedett...”.) (ld. Ú/7.)

2. Az 1957. évi 22. tvr. alkalmazhatósága:

D. Ordass Lajos püspöki tisztségét az állam – az 1956. október 5-i felmentő ítélet szerint – visszamenőleges hatállyal, 1945-től folyamatosan érvényesnek tekintette. Így őrá az 1957. évi 22. tvr. – melynek időbeli hatálya az 1956. október 1. utáni választásokra és felmentésekre terjedt ki – nem vonatkozott.

D. Dezséry László lemondása – időpontját tekintve – a tvr. hatálya alá tartozna, azonban a tvr. a lemondás esetét nem tartalmazza. (A magasabb egyházi „állások betöltéséhez”, illetőleg az azokból történő „felmentésekhez” követelte meg az előzetes állami hozzájárulást.) D. Dezséry László lemondása így nem tartozott a tvr. hatálya alá.

Az állam eljárása (a Népköztársaság Elnöki Tanácsának politikai döntése) szigorúan világi jogi szempontból sem nevezhető jogszertűnek.

„...az akkori kormányzati szervek politikai megfontolásokon alapuló nyomássa...”-nak nevezte ezt – okkal – dr. Kulcsár Kálmán igazságügyi miniszter, 1990. április 23-án kelt levelében.

B) Az Egyház szempontjából,
az egyházi jog tükrében:

A vizsgált presbitériumi határozatnak hiányzik az alapja:

D. Ordass Lajos püspöki tisztségének jogi megítélése ugyanis nincs logikai kapcsolatban azzal a kérdéssel, hogy D. Dezséry László „püspök” érvényesen vagy érvénytelenül mondott le!

Az 1956. október 8-án hozott egyházi ítélet alapján megállapítható, hogy az 1950-es egyházi elfűlést meg nem történtnek kell tekinteni, így 1950 júniusában az egyházi hatóság megalapozatlanul, tehát törvénytelen módon állapította meg, hogy a bányakerületi püspöki tisztség „megüresedett” így sem szükség, sem jogi lehetőség nem volt új püspök választására, hiszen az egyházkerületnek volt püspöke.

Ily módon D. Dezséry László püspöki tisztsége, annak kezdetétől annak végéig, tehát 1950. június 27-i beiktatásától 1956. október 30-i lemondásáig, mindvégig érvénytelennek, illegitimnek tekintendő.

A fentiekből levonható a következő:

D. Ordass Lajos püspök eltávolításának semmilyen jogilag védhető indoka nem volt!

*

Álláspontom szerint ki kell mondani, hogy 1950. és 1956., 1956. és 1958., illetőleg 1958. és 1978. között a látszólag párhuzamosan, egyidejűleg betöltött két püspöki tisztség közül D. Ordass Lajos püspöki tiszte törvényes és érvényes volt, míg D. Dezséry László, majd Káldy Zoltán püspöki tisztsége, működése mindvégig érvénytelen volt!

IV.

IV. 1. A következtetések

1. Az egyház szuverenitása ekkor is kötelezően megkövetelte volna minden felelős egyházi tisztségviselőtől és testülettől, hogy a konkrét ügyet – jelen esetben a püspöki tisztség kérdését – kizárólag az egyház saját belső joga, törvényes rendje alapján ítélje meg és csakis ennek megfelelően tegyen, vagy ne tegyen intézkedéseket!

A vizsgált presbitériumi döntés meghozói személyes felelősségüket úgy próbálják meg elkenni, hogy az állami politika mögé bújnak és úgy tüntetik fel, hogy az állam döntéséből – esetünkben a NET határozatából – az egyház intézkedései közvetlenül, mintegy automatikusan következnek, holott ilyen automatizmusról szó sem lehet!

Ha a Kerületi Presbitérium a kérdést az egyház belső joga alapján vizsgálta volna, minden külső politikai befolyást elhárítva magától, akkor nem hozta volna meg a sérelmezett határozatokat.

2. A határozat meghozói még a jogszerűség látszatára sem ügyeltek, amiből nyilvánvaló, hogy maguk sem hitték az intézkedés törvényességében:

Erről árulkodik, hogy saját határozatukat nem hajtották végre, nem vették komolyan.

A Presbitérium „felkéri őt (Dezséryt) a Püspöki Hivatal átvételére és a püspöki tényleges szolgálat ellátására”. Nem ez történt. D. Dezséryt még ezen a gyűlésen lemondatták, hogy az „üres” püspöki székkal szabadon rendelkezhesenek. Ebből is látszik, hogy Dezséry lemondásának kérdése csak ürügy – méghozzá igen átlátszó ürügy – volt arra, hogy az útkémben álló Ordass Lajost eltávolítsák!

Cselekedetük nem tekinthető csupán tévedésnek vagy hibának, hanem erkölcsi vétségnek, bűnnek – mert tudatosan tették, amit tettek.

3. Álláspontom szerint a jelen eljárás csak akkor tekinthető rehabilitációnak, akkor tekinthető erkölcsi értelemben elégtételnek – márpedig az egész zsinati törvények, a semmisségi eljárásoknak az elégtétel a végső célja! – ha a törvénysértésekért felelős személyeket, a joghátrány (az erkölcsi és anyagi kár) okozóit megnevezük:

Felelősek az 1958. június 24-i, ill. szeptember 1-jei döntésért:

Darvas József egyházkerületi felügyelő, Koren Emil esperes, püspökhelyettes, Mihályfi Ernő egyetemes felügyelő, Benczur László lelkész, püspöki titkár, Mekis Ádám lelkész, Grünvalszky Károly egyetemes főtitkár, Vető Lajos püspök, Káldy Zoltán lelkész, Pálffy Miklós teológiai dékán.

[Horváth János és Grnák Károly megítélése külön kérdés: ők az állam képviselőiként (ÁEH) felelősek tetteikért.]

Nem lehet a felelősség kérdését megkerülni, amire az elmúlt hét évben több kísérlet is történt az egyház vezetőinek részéről.

„Sírjánál nem az a feladatunk, hogy egyházunk történelmi, nehéz útkeresése

közben hite és lelkiismereti meggyőződése szerint hozott döntéseiről ítéletet mondunk. Isten az, aki minket megítél, egyedül Isten.” (ld. Ū/17.)

„...Ami pedig az ilyen nehéz történelmi időszakokban szinte elkerülhetetlen, eközben kölcsönösen történtek tévedések és téves megítélések is. Történtek sérelmek is, melyek Ordass püspököt és családját is súlyosan érintették, és ezeknek terhét haláláig hordozta...

Ilyen helyzetben tekintünk ma vissza a 3-4 évtizeddel ezelőtti eseményekre, arra az útkereső, nehéz történelmi időszakra...

élete végéig hordozta a útkeresés küzdelmes éveinek sebeit...

egyházunk ma is kötelességének érzi, hogy ezt a megbecsülést kifejezze, és ...tőle telhetően erkölcsi elégtételt nyújtson...

új viták és szembenállás helyett... teljes egységben fordulhasson oda a ma reá váró sokféle és sürgető feladat felé...” (ld. Ū/18.)

Nem lehet a felelősség kérdését azzal elkeneni, hogy nehéz idők voltak, nem lehetett másként stb., mert voltak, akik nem tudtak mondani! Például az 1950-es, a politikai hatalom által megrendelt, koncepciók elítéléséhez egyházi törvényszéki bírákat idéztek be a tárgyalásra. Ifj. Pröhle Károly sopronbánfalvai lelkes és Scholz László budapesti lelkes inkább lemondott bírói tisztségéről, mintsem hogy lelkiismeretével szembekerüljön!

4. Elszomorítónak találok, hogy a felperesre maradt a feladat, hogy a jelen rehabilitációs eljárást megindítsa! A Snyt. 4. § (2) bekezdése lehetővé tette, hogy Ordass Lajos egyházközsége, tehát a Deák téri Gyülekezet megelőzze az özvegyet a jelen eljárás megindításával. Sajnálatos és jellemző, hogy nem így történt.

IV. 2. Az indítvány

1. A Snyt. 1. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „az 1938. június 28. és 1990. május 2. között megszületett minden olyan egyházkormányzati döntés, amely joghátrányt alkalmazott a Magyarországi Evangélikus Egyház bármely tagjával szemben, annak származása, társadalmi helyzete, politikai nézete, erkölcsi meggyőződése, illetve keresztény hite megvallása miatt törvénytört, alaptalan, s ezért semmis.”

Egyértelműen megállapítható, hogy D. Ordass Lajost politikai nézete és erkölcsi meggyőződése miatt érte joghátrány: emiatt távolította el őt az egyházi testület püspöki tisztségéből.

2. A felperes keresete a fentiek szerint

alapos,

ezért azt

indítványozom

a tisztelt Egyházkerületi Bíróságnak, hogy

2.1.

a Snyt. 1. § (1) bekezdése és 2. § (1) bekezdése alapján

állapítsa meg,

hogy a néhai D. Ordass Lajos püspök ellen 1958. június 24-én, illetve szeptember 1-jén meghozott egyházkerületi presbitériumi határozat

törvénysértő, alaptalan,

ezért

sem mis.

2.2.

Indítványozom, hogy a tisztelt Egyházkerületi Bíróság

a Snyt. 5. § (1) bekezdés szerint az ítéletet – a jogerő bevétele után – küldje meg minden evangélikus egyházi sajtószervnek, így az Evangélikus Élet, a Lelkipásztor, a Hang, a Keresztyén Igazság szerkesztőségének, és – a felperes engedélyével

rendelje el

az ítélet soron kívüli

közvetítését.

2.3.

Küldje meg továbbá mindkét egyházkerületnek (Püspöki Hivatalnak), minden egyházmegyének (Esperesi Hivatalnak), azt kérve, hogy az ítélet rendelkező részét a lelkészek hirdessék ki szószékről a vasárnapi istentiszteletek keretében.

Kelt Budapesten, 1995. június 6-án

Dr. Boros Péter
egyházkerületi ügyész

Déli Evangélikus Egyházkerület Bírósága
1/1995 sz. ügy

A Déli Evangélikus Egyházkerület Bírósága Budapesten, az 1995. október 5-én megtartott tárgyaláson az időközben elhunyt D. Ordass Lajosné felperesnek, illetve Czellecz Zoltánné sz. Ordass Sára és Dedinszky Gyuláné sz. Ordass Zsuzsanna felperesi jogutódoknak,

a Déli Evangélikus Egyházkerület Presbitériuma alperes ellen, az alperesnek 1958 júniusában, illetve szeptemberében hozott egyházkormányzati döntései semmissé nyilvánítása iránti perében meghozta a következő

í t é l e t e t :

A Bíróság megállapítja, hogy a néhai D. Ordass Lajos püspökkel szemben, a Déli Evangélikus Egyházkerület Presbitériuma által, 1958. június 24-én, illetve szeptember 1-jén hozott határozatok törvénysértőek, alaptalanok és ezért mindkét felhívott határozat semmis.

Ennek alapján D. Ordass Lajos az 1978. augusztus 14-én bekövetkezett haláláig a Déli Evangélikus Egyházkerület törvényes püspöke volt.

Megállapítja a Bíróság továbbá, hogy a semmissé nyilvánított határozatokhoz kapcsolódó összes joghátrány érvénytelen.

Kötelezi a Bíróság az alperest, hogy az ítéletet – annak jogerőre emelkedését követő 30 napon belül – valamennyi országos evangélikus sajtótermékben saját költségén tegye közzé.

Felhívja a Bíróság mindkét egyházkerület Elnökségét annak elrendelésére, hogy a lelkészek a vasárnapi istentiszteletek keretében hirdessék ki a jogerős ítélet rendelkező részét a szöszékről.

Az ítélet ellen a kézbesítéstől számított 15 napon belül az Országos Egyházi Bíróságnak címzett, de a Déli Evangélikus Egyházkerületi Bíróság Elnökségéhez benyújtott, a határozat végrehajtására nézve halasztó hatályú fellebbezésnek van helye.

INDOKOLÁS

D. Ordass Lajosné felperes 1995. január 25-én kelt kereseti kérelmet terjesztett elő, melyben kérte néhai férjére, D. Ordass Lajos püspökre vonatkozó és 1958 júniusában, illetve szeptemberében kelt, egyházkormányzati döntések semmissé nyilvánítását.

A felperes időközben elhalálozott és gyermekei Czellecz Zoltánné sz. Ordass Sára valamint Dedinszky Gyuláné sz. Ordass Zsuzsanna, mint felperesi jogutódok változatlan tartalommal fenntartották édesanyjuk kereseti kérelmét.

A Déli Evangélikus Egyházkerület Presbitériuma – mint a per alperese – beadványában nem ellenezte a felperesi kérelmet. Kérte a Bíróságtól, hogy a hatályos törvény alapján ítélettel állapítsa meg a felperes által sérelmezett egyházkormány-

zati döntések törvénytört és semmis voltát, illetve az ezen döntésekhez kapcsolódó joghátrányok érvénytelenségét.

A Bíróság felkérte az ügyész összefoglaló indítvány megtételére. Dr. Boros Péter egyházkerületi ügyész az 1995. június 6-án kelt összefoglaló indítványát a Bíróság elé terjesztette, és abban a kereseti kérelem szerinti ítélet meghozatalát javasolta.

A Bíróság a felperesi keresetben, az alperesi beadványban, az ügyész összefoglaló indítványában foglaltak alapján, továbbá az 1995. október 5-én megtartott nyilvános tárgyaláson elhangzottak alapján a következő tényállást állapította meg:

Néhai D. Ordass Lajost a Bányakerület gyülekezetei 1945-ben törvényes eljárásban püspökké választották.

A néhai püspököt az állami önkény 1948. szeptember 8-án letartóztatta és október 1-jén a Budapesti Uzsorabíróság Különtanácsa 15 495/1948/5. számú ítéletével devizabüntett miatt 2 évi fegyházra, 5 évi hivatalvesztésre és mellékbüntetésekre ítélte. Büntetéséből 1950. május 30-án szabadult.

1950. április 1-jén az Egyházegyetem Külön Fegyelmi Bírósága 452/1950. számú ítéletével püspöki hivatalától elmozdításra ítélte. Az így megüresedettnek nyilvánított püspöki tisztségbe 1950 júniusában D. Dezséry Lászlót választották meg.

A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága 1956. október 5-én B. törv. I. 1584/1956/2. számú határozatával a Budapesti Uzsorabíróság fent említett, 1948-as ítéletét törvénytörtnek mondta ki. Az ítéletet hatályon kívül helyezték és D. Ordass Lajost bűncselekmény hiányában felmentették.

Az államhatalom intézkedését követően az Egyetemes Egyház Törvényszéke 798/1956. szám alatt hozott ítéletével 1956. október 8-án az 1950. április 1-jei egyházi fegyelmi ítéletet jogszabálysértések miatt törvénytörtnek nyilvánította és hatályon kívül helyezte. Nevezettet minden joghátrány alól mentesítette kimondta teljes rehabilitációját és azt, hogy egyházi jogi szempontból úgy kell tekinteni, mint aki ellen nem volt folyamatban egyházi fegyelmi eljárás.

1956. október 30-án D. Dezséry László lemondott püspöki tisztről. E lemondás nyomán D. Ordass Lajos 1956. október 31-én visszatért püspöki székébe.

1958. június 19-én Mihályfi Ernő egyetemes felügyelő arról értesítette a püspököt, hogy a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 43/1958. számú határozatával D. Dezséry Lászlónak a püspöki állásáról való lemondásához – „mivel az az ellenforradalmi események kényszere alatt született” – nem járul hozzá.

Ezen állami – politikai döntésnek a hatására ült össze 1958. június 24-én a Déli Egyházkerület Presbitériuma és többek mellett Darvas József felügyelő, Koren Emil püspökhelyettes és Benczúr László püspöki titkár jelenlétében megállapította, „hogy D. Dezséry László püspöki tisztről történt lemondása érvénytelen”, továbbá, hogy saját 1956. december 12-i határozatuk hatálytalan. Megállapította továbbá, „hogy az egyházkerület tényleges püspöke az 1956. október 1-jei állapotoknak megfelelően D. Dezséry László”. A Presbitérium felkérte D. Dezséry Lászlót a püspöki hivatal átvételére, D. Ordass Lajost pedig a hivatal átadására.

Ezen intézkedésével az egyházi hatóság véglegesen megakadályozta néhai D. Ordass Lajos püspököt tiszteinek ellátásában.

D. Dezséry László teljes két óra hosszára visszaült a Déli Kerület püspöki széké-

be, majd még ugyanezen a június 24-i presbitériumi ülésen ismételten lemondott hivataláról. Ezt a lemondást az Elnöki Tanács elfogadta.

Ezt követően az Egyházkerületi Presbitérium szeptember 1-jén ülést tartott, amelyen ismertették az Elnöki Tanács 62/1958. számú határozatát. E határozattal járult hozzá a NET D. Dezséry László második, június 24-én kelt lemondásához.

A tanácsülés megállapította a Déli Egyházkerület püspöki tisztségének megüresedését és elrendelte a püspökválasztást.

A fenti tényállás alapján a Bíróság megállapította, hogy a néhai felperes által előterjesztett és a felperesi jogutódok részéről fenntartott kereseti kérelem megalapozott, a keresetben felhívott alperesi határozatok törvénysértőek és alaptalanok.

A néhai D. Ordass Lajos püspök a Déli Evangélikus Egyházkerület püspöke volt 1945. szeptember 27-i beiktatásától egészen 1978. augusztus 14-én bekövetkezett haláláig. Ezt a tényt a Déli Evangélikus Egyházkerület Presbitériuma az 1990. május 17-i ülésén hozott határozatában egyértelműen megállapította, és egyidejűleg elhárította magát a felperes által sérelmezett korábbi döntéseitől.

A határozatban foglaltakat az 1990. június 12-i ülésén a Magyarországi Evangélikus Egyház Országos Presbitériuma is elfogadta.

A Bíróság ítéletének meghozatalakor az 1938. és 1990. között törvénysértően alkalmazott joghátrányok semmissé nyilvántartásáról szóló törvény 1. § (1), (2) bekezdésében, valamint az 5. § (1), (2) bekezdésében foglaltakat alkalmazta.

Az eljárás során költségek megállapításának igénye nem merült fel, ezért a Bíróság perköltséget nem állapított meg.

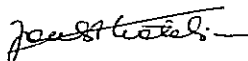
Budapest, 1995. október 5.

Ifj. Detre János
bíró s. k.

Dr. Török Zoltán
bíró, a Tanács elnöke s. k.

Kovács Pál
bíró s. k.

A kiadmány hitelül:

Jankó Katalin
1995. okt. 26.

Az Ordass Lajos püspök rehabilitációjával kapcsolatos Dokumentumok közlését lezárjuk. A Keresztyén Igazság következő számában közöljük lehetőség szerint azokat az észrevételeket, megjegyzéseket, amelyek szerkesztőségünkhöz 1996. január 20-ig (lapzártáig) beérkeznek.

Szerk.

Ordass Lajos

Magánzó

Az újverbászi gimnázium I/B osztályában 1912 őszén vagy negyvenen ismerkedtünk új világunkkal. Minduntalan történt velünk valami, ami újságszámba ment. Az egyik napon osztályfőnökünk: dr. Hamvas Gyula, valami nagy ívpapírost tett maga elé az asztalra és szép részletesen megmagyarázta nekünk, hogy ő most az ábécé sorrendben szólít majd minket, különböző dolgokat kérdez, mi feleljünk kérdéseire, hogy feleletünket beírhassa a nagy ívbe. Elmondta sorban a kérdéseket is: a tanuló neve, születése helye, ideje, lakása, szüleinek neve, szüleinek foglalkozása, a tanuló vallása, anyanyelve, esetleges egyéb nyelvismerete és mit tudom én, a tanulónak még mi minden egybebe. Egy idegen szót is mondott Hamvas tanár úr arra, hogy ő most mit csinál, de azt a szót akkor nem értettem. Aztán megkezdődött a kérdezgetés. Az első néhány fiúnál még csak érdekes volt a dolog, de hamarosan szörnyen untuk. Ma már tudom, hogy Hamvas tanár úr akkor statisztikát készített. Nem csoda hát, hogy untuk a dolgot.

Az az első statisztikai felvétel, amelyről most szó van, akkor lett számomra érdekesebb, sőt szinte izgatóvá, amikor Hamvas tanár úr a névsorban eljutott Olt Péter névéhez. Ez a fiú a másik padosorban ült, velem körülbelül egy vonalban. Kissé nyápic, hajlott hátú gyerek volt, de kedves arcú. – Olt Péter szabályosan felelgetett a fölött kérdésekre. Semmi különös nem történt, csak akkor hökkentem meg, amikor Hamvas tanár úr azt kérdezi tőle:

- Édesapád van?
- Nincs édesapám – feleli Olt Péter.

Rámeredtem Péterre. Otthon a falunkban is ismertem egy fiút, akinek nem volt édesapja. Őze Palinak hívták. De hát azon mindenki messziről is megláthatta, hogy nincs apja. Piszkos volt, rongyos, rossz és még azt is mondták róla a gyerekek, hogy a feje tetves. De ez az Olt Péter nem ilyen. Rendes fiú. Hiszen, lám, még gimnáziumba is jár.

Hamvas tanár úr tovább kérdez:

- Édesanyádnak mi a foglalkozása?
- Magánzó – mondja Peti.

Az eddig kérdezett fiúk szüleinek foglalkozását mind jól megértettem. De ez most szöveget ütött a fejembe. Mi lehet az a „magánzó”?

A dolog szörnyen fúrta az oldalamat. Ezért a tízperces szünetben kerestem Petivel a találkozást.

- Te, Peti, mi az, hogy magánzó? – kérdezem.
- Nem tudom.
- De hiszen te mondtad, hogy anyukád magánzó.
- Igen. Anyukám azt mondta, hogyha a foglalkozását kérdik tőlem, akkor ezt kell felelni.

- És mit csinál édesanyád?
- Varr.
- Hát mást?
- Főz is, meg takarít, de ha ezzel megvan, akkor mindig csak varr.
- Akkor talán szabó?
- Nem. Nem szabó. Ő úgy mondja: magánzó.

Nohát ezzel nem jutottam sokra. Magamban kell hát tisztáznom a dolgot.

Magánzó!

Úgy látszik, a magánzó az olyan néni, aki nem ment férjhez, de van egy fia, akit rendszeren öltöztet, a gimnáziumba is beírat, és hogy mindezt megtehesse, azért varr, varr, mindig és sokat varr.

*

Néhány évvel később a bonyhádi gimnáziumba jártam. Az egyházközség egy pár szegényebb sorsú diákot úgy juttatott egy kis keresethez, hogy ezek eljártak minden hónapban azokhoz az emberekhez, akik a gyülekezet szeretetszolgálatára megajánlásokat tettek. Így kaptam én is néhány címet. Amikor először kezembe adták a címjegyzéket, az egyik címnél megakadt a szemem:

„Bognár Sándor magánzó”.

Régen nem gondoltam én már erre a dologra, de most alaposan felborult bennem mindaz, amit évekkkel ezelőtt felépítettem magamban.

Magánzó! És mégis Sándor! Tehát nem asszony. Később azt is megtudtam Bognár Sándorról, hogy még fia sincs. Azután valahányszor ellátogattam hozzá, kíváncsian lestem, hogy legalább varr-e hát? De bizony nem varrt az! Annyit magam is meg tudtam figyelni, hogy egészen magában él. A lakáson is, meg az emberen is láthatóan hiányzott a gondozó női kéz nyoma. Rendszerint egy öreg íróasztal mellett ült. Ott olvasott vagy számolgatott. Nem tudom. Jócskán öreg is volt. Szófukar. Volt benne valami, ami arra emlékeztetett, amit a remetékről tanultunk. Akik jobban ismerték Bognár Sándort, mint én, azt mondták róla, hogy kerüli az embereket. Különc.

Megoldatlan maradt tehát a rejtély: Mi az a „magánzó”. Sőt bonyolultabbá lett.

És megoldatlan maradt még évtizedekig.

*

Ötvenedik életévemet tapostam, amikor a „magánzó”-val személyesen találkoztam.

Néhány nappal a váci feygházból való kiszabadulásom előtt hivatalos írást kaptam arról, hogy az egyház külön feyghelmi bírósága ítéletet hozott az ügyemben és egyházi közérdekből elmozdított püspöki hivatalomtól. Semmi egyebet nem mondott ez a hivatalos írás. Jelenem és jövőm tekintetében teljesen tisztázatlan helyzetet hagyott.

A szabadulás a feygházból meglehetősen bonyolult művelet. Álomban sem gondoltam, hogy annyi hivatali helyiség van egy feygházban, amennyin azon a napon végigvezettek. Így kerültem abba a hivatalba is, ahol az egyik tisztviselő kijelentőlapot állított ki „lakásváltozásomról”. – A sok gromba beszédű ember

után valósággal felüdülést jelentett számomra ez az öregedő, kopott külsejű, sápadt, halk szavú, simogató tekintetű kis emberke. A kijelentőlapot ő töltötte ki. Folyékonyan feleltem kérdéseire. De az egyiknél azután megakadtam. Azt kérdezte:

– Foglalkozása?

Hosszan hallgattam.

A kis öreg nyilván azt gondolta, hogy nem értettem meg a kérdését.

– Mi a foglalkozása?

– Hát erre nemigen tudok válaszolni – mondom.

– Miért?

– Püspök voltam. De a napokban kaptam értesítést arról, hogy állásomból elmozdítottak.

– Akkor talán nyugalmazott püspököt írhatunk?

– Nem tudom, de ...nem hiszem. Erről nem értesítettek.

– Írjuk azt, hogy pap?

– Nem gondolom, hogy ez jó lenne – mondom –, mert a püspökséggel együtt papi állásomból is kivettek.

– Hát akkor írjuk talán azt, hogy magánzó – indítványozza a régi világból ittfelejtett emberke.

– Jó. Írjuk azt, hogy „magánzó” – hagyom helyben.

Nem sokkal utóbb kiléptem a fegyház kapuján.

Olvastam valamikor arról, hogy amikor egy fegyenc az utcán az első szabad lépéseket próbálgatta, hirtelen a szívéhez kapott és holtan roskadt össze. Ez velem nem történt meg. Lehet, hogy ettől a sorstól az óvott meg, hogy a szabadság viharos átélése helyett – életemben most már harmadszor –, gondolataimat szinte teljességgel elfoglalta a probléma, miképpen lehetne meghatározni ezt a szót: „magánzó”? – Volt bennem valami határozott meggyőződés arról, hogy most meg kell találnom a pontos meghatározást.

Mindenekelőtt fölszámoltam a múlt téves képzeteit. A „magánzó” – nem föltétlenül asszony. Egyaránt lehet asszony vagy férfi. A magánzóság nincs valami meghatározott foglalkozáshoz kötve. Családi állapothoz sem. És nem függ össze az életkorral.

No, eddig rendben volnék!

De hát mi az, ami egyaránt áll Olt Peti édesanyjára, Bognár Sándorra és rám?

Még ott a Váci utcán világosság gyulladt lelkemben.

Sose láttam Olt Peti édesanyját. Most mégis egész tisztán volt előttem az arca. Szomorú arc. Mosolyát valaki hitványul ellopta.

Bognár Sándorról általában azt mondták, hogy senki sem látta még mosolyogni. Valóban, én sem láttam mosolyát soha.

Ez az! Itt a titok nyitja.

*

Szabadulásom napján Vácott alighanem piaci nap lehetett. Mindenesetre rengeteg ember tolongott az utcákon. Gondolom, a váciak megismerik a szabaduló fegyencet. – Nem nehéz megismerni. Az én hajam is kurtára volt vágva és minden

tagom külön hangosan kiáltotta, hogy ezt a ruhát nem őreá szabták. Feltűnést mégsem keltem, mert – bár csak úgy tolongtak az utcán – senki sem hederített rám. Ha valaki megtette volna és csodálkozva megkérdezte volna tőlem, hogy szabaduló fegyenc létemre miért ilyen mosolytalan az arcom, meg tudtam volna felelni:

– Magánzó vagyok!

Budapest, 1954. július 16.

Te vagy reményem sziklaszála

*Erősségen, én Istenem!
Deríts fényt rám, boríts homályba:
Bizom tebenned szünetlen.
Kiterjeszted szárnyad fölöttem,
Ha szívem tépi fájdalom,
Te vagy velem minden örömben,
Te vagy fénylő tűzoszloponi.*

*Óh légy velem küzdelmeim közt,
Erőnek Lelke, légy velem!
Sikernek harmatával öntözd
Munkámat, édes Istenem!
Hozzád sóhajt, aki erőtlén,
Segélyül hívja szent neved.
Hű gyámolóm nehéz időkbén,
Ne hagyj el örök szeretet!*

*Eddig is Te voltál vezérem,
Te biztattál, ha csüggedék,
Boldog, akit búban, veszélyben
A te Lelked szerelme véd!
Neved fénylett, miként a csillag,
Ha éj homályba szállt reám.
A dült szívnek te adsz nyugalmat,
Áldás fakad kezed nyomán.*

*Te vagy ki, az ember szívébe
A hit virágát ültetéd;
Ó, halld meg, csüggedők reménye,
Midőn lelkem sóhajt feléd!
Miként az illat, száll föl hozzád,
Az égbe, esdő sóhajon:
Oszlasd el homlokom borúját.
Kísérj áldással utamon!*

Kovács Sándor (1869–1942)

Esztendő fordulóján

Ordass Lajos: Áhítat

Lukács 13:8–9.

*Uram! Hagyj békét neki még ez esztendőben,
míg körös-körül megkapálom és megrágyázom.*

*És ha gyümölcsöt terem – jó. Ha pedig nem
azután vágd ki azt.*

URAM!

A természetlen fügefáról szóló példázatodban elmondod, mint beszélget a szőlősgazda a vincellérjével. Úgy gondolom, ilyenféleképpen beszélgetsz mennyei Atyámmal rólam. Mindennap. De különösen ilyenkor, az év fordulóján.

Ugyan mit mond rólam az Atya?

Azt-e, amit a gazda mondott a fügefáról? Gyümölcsöt keresek a fán és nem találok? Vagy azt-e, ami ennél is inkább borzasztóbb: „Miert foglalja a földet is hiába?” Gyümölcstelenségem mellett talán még útbán is állok Istennek? Miattam nem tud közelférni az enyéimhez? Az életük azért nem kaphat napfényt, mert az én árnyékom ezt gátolja?

URAM!

Ilyen kérdések szorongatnak. Nehéz sejtelmeim között egyetlen bizonyosság ad megkönnyebbülést. A mennyben rólam folyó beszélgetésben Te az Atya jogos kifogására a mai igének ezzel a könyörgésével felelsz. Értem könyörögsz, egyetlen Közbenjáróm. Tudom: e kegyelemnek köszönhettem a most elmúló évet is. És erre a kegyelemre támaszkodva nézhetek a holnap kezdődő új esztendő felé is. Ámen.

Dicsőség legyen az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek. Ámen.

*Dicsértessék, Uram, Örökké szent neved,
Hogy ez ideiglen Gondomat viselted!
Méltatlanságomat, Úristen, nem nézted.
Hogy így megtartottál, Hála legyen néked!*

Zusammenfassung

In der diesjährigen letzten Folge unsere Zeitschrift lesen wir die Meditation von Gabor Ittzes, Pfarrer in Győr (Raab): Freude – für uns. Dies ist die gesuchte Freudennachricht von Tag, worauf wir wahrlich angewiesen sind. Auch für uns sucht Frau J. Lanyi, Professor am Lyzeum zu Sopron (Ödenburg) eine Lehre in ihrem Vortrag: ob sich die Christenheit und die Naturkunde einander ausschließen? – Mangelersetzend ist der Aufsatz von Pfarrer Imre Bohus aus Fót über unsere Bekenntnisschrift, der Formula Concordiae. Nicht nur der Beginn der Bekenntnisschrift, ist lehrreich, sondern auch ihre Gesichte und Vergangenheit dienen zur Lehre der her heute lebenden evangelischen Gläubigen, wobei die Treue und die feste Überzeugung die unsere Vorfahren erfüllte und sie zum Dienst anspornte, Begeisterung hervorruft. – Die DOKUMENTE besagen die unlängst erfolgte Rehabilitation von Lajos Ordass. Das Gericht des Südlichen Kirchenbezirkes beschäftigt sich auf Ansuchen der Ordass-Familie mit dem schon seit Jahren bestehenden und beschleunigten Thema. Endlich gibt es eine Antwort auf etliche Fragen und Ansuchen. Obwohl es noch immer Fragen gibt, die auf Klärung warten, setzt sich die Gerechtigkeit trotz des langen Stillschweigens und den Zurückweisungen durch. Wovon der Antrag des Staatsanwaltes zeugt, was der Text des Urteils festlegt, ist bloss kaltes Recht. Bevor steht noch die moralische Wiedergutmachung – an allen Ebenen. – Die sich auf den letzten Seiten befindende Erzählung ist keine private Angelegenheit, sondern ein Stück Leben von Lajos Ordass, das der Schule und Gemeinde von Bonyhad ein Denkmal setzt.

Summary

In this year's last issue of our periodical we can read a meditation from Gábor Ittész, pastor in Győr: JOY - FOR US. This is the good news searching us day by day. We are truly in need of it! In her lecture Mrs. János Lányi, teacher in the Lutheran secondary school in Sopron (Liceum) is also in search of the teaching meant for us: does Christianity and science exclude each other? The writing of Imre Bohus, pastor in Fót is supplementary about our document of confession: the Formula Concordiae. Not only the starting off of this document of confession is worth knowing to believers of today, but also its history and past. It also fills one with enthusiasm to see the faith and positive conviction which so characterized our forefathers and which brought them to serve. - The DOCUMENTS are about the recent rehabilitation of Lajos Ordass. The law court of the south district - upon the request of the Ordass family - dealt with the topic which emerged years before and was repeatedly hastened. This means an answer not only to one question or to one petition. Even though there still remain questions to be answered, after all the silence and refusal the truth still makes its way forward. What the attorney's proposal confesses of, and what the text of the judgement puts down is only cold law. The moral compensation – on all levels – is still to come! – The story to be found on the last pages of the periodical is not about a private case, but it is a segment of the life of Lajos Ordass, which presents a memorial to the school and congregation of Bonyhád.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Bohus Imre ny. lelkész
Boros Péter ügyvéd, ker.-i ügyész
Ittész Gábor lelkész
Láng Jánosné tanár
+ Ordass Lajos püspök

Fót
Budapest
Győr
Sopron
Budapest

Folyóiratunk szerzői honoráriumot nem igénylő írásokat közöl.
Köszönjük a szerzők és írók sokféle segítő szolgálatát.

Köszöljük az Ordass Lajos Baráti Kör eddigi megjelent kiadványainak jegyzékét. A kiadásra kerülő munkák jól segítik egyéni hitéletünket és a gyülekezet közösségét.

ORDASS L.	A keresztna tövében. Nagyheti áhítatok	ára 100,- Ft
ORDASS L.	Jó hír a szenvedőknek. Prédikációk 1956-58	ára 250,- Ft
ORDASS L.	Nem tudok imádkozni	ára 100,- Ft
ORDASS L.	Vádirat. Elbeszélés. Korrajz	ára 40,- Ft
GIERTZ-ORDASS	Házát kösziklára építette. Elbeszélés	ára 150,- Ft
GIERTZ-ORDASS	Hítből élünk. Elbeszélés	ára 200,- Ft
LOY-ORDASS	Reménységem Te vagy nekem. Imakönyv	ára 100,- Ft
TERRAY L.	Nem tehetett mást. Ordass L. életútja	ára 100,- Ft
SCHOLZ L.	Tisztítsd meg szívedet. Írásmagyarázat	ára 80,- Ft
SCHOLZ L.	Két sugárzó igazgyöngy. Írásmagyarázat	ára 120,- Ft
RITTER-TEKUSS	Lelkipásztor imádságn	ára 60,- Ft
VAJTA V.	Hit és élet összecsengése Előadás	ára 40,- Ft
LUTHER M.	14 vizsgálató kép	ára 160,- Ft
BOTTA I.	Dévaj Máttyás, a magyar Luther	ára 80,- Ft
SÓLYOM J.	Hiszem - Tudom. Az ev. egyház tanítása	ára 220,- Ft
KAPI B.	Isten hárfása. Gerhard Pál élete	ára 150,- Ft
BOLEKATZKY L.	A miskolci evangélikus jogakadémia	ára 40,- Ft
BOLEKATZKY L.	A jogakadémia professzorai	ára 200,- Ft
BOLEKATZKY L.	Az evangélikus egyházjog I. r.	ára 300,- Ft
JUNG E.	Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát?	ára 250,- Ft
MARÓTHY J.	Szegények szíve. Novellák	ára 400,- Ft

KERESZTYÉN IGAZSÁG folyóirat évi előfizetése 400,- Ft
Fenti kiadványok kaphatók az Ordass Lajos Baráti Kör címen:
1114 budapest, Bocskai út 10.

KEDVES OLVASÓNK! Folyóiratunk a KERESZTYÉN IGAZSÁG – kezdettől fogva a saját lábán áll. Semmiféle támogatást – se külsőt, se belsőt – nem élvez. Az örökös papír- és postaköltség-emelkedések erősen megterhelik a költségeket. Hogy szolgáltatunkat tovább végezhesüek, kénytelenek vagyunk az ingyenpéldányok számát csökkenteni. 1996. január 1-től csak azoknak küldjük folyóiratunkat, akik vagy előfizetői díjjal vagy önkéntes adományösszegekkel segítik, ill. támogatják szolgáltatunkat. Ezen indokolt intézkedéshez szíves megértést kérünk le. Olvasóinktól. Ha akár a keresztyén élettel, akár az egyházi, gyülekezeti élettel kapcsolatban kérdése lenne – írja meg. Ha szükséges, akkor nyílt fórumot is tarthatunk. – Gyermekeinek, unokájának rendszeres hitoktatásban való részesítésével törődjék! – A címváltozások beküldését kérjük, hogy a folyóirat küldésében zavar ne keletkezzék. – A terjesztőmunkában szíves segítségét kérjük! Erős vár a mi Istenünk!

a Kiadóhivatal

MEGJELENT!

MEGJELENT!

MEGJELENT!

A FÁKLYA

A megkonfirmált és felnőtt ifjúság áhítatkönyve. Ára 280,- Ft